

ISSN 2786-5649 (Print)
ISSN 2786-5657 (Online)

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Заснований
у 2009 р.

Ампаро

Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 24762-14702 Р
від 25 березня 2021 р.

Адреса редакції:
Україна, 69063,
м. Запоріжжя,
вул. Олександрівська, 84, оф. 414

Телефон
для довідок:
+38 066 53 57 687

№ 4, 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

DOI Ампаро

<https://doi.org/10.26661/2786-5649>

DOI № 4/2024

<https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-4>

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet вченою радою ЗНУ (протокол засідання № 6 від 24.12.2024 р.)

На підставі Наказу Міністерства освіти та науки України № 409 від 17.03.2020 р. (Додаток 1) журнал внесений до переліку фахових видань категорії «Б» у галузі юридичних наук (081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність», 293 «Міжнародне право»).

До 25 березня 2021 р. журнал виходив під назвою «Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки».

У зв'язку зі зміною назви журналу було внесено відповідні зміни до Переліку наукових фахових видань України на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 735 від 29.06.2021 р. (Додаток 3).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 р.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, італійська, литовська, французька.

Науковий журнал «Ампаро» внесено до Міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща) (з 1 січня 2015 р.).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Головний редактор

– Коломоєць Т.О., доктор юридичних наук, професор

Заступник головного редактора

– Колпаков В.К., доктор юридичних наук, професор

Відповідальний редактор

– Верлос Н.В., доктор юридичних наук, доцент

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Биргеу М. М.

– доктор юридичних наук, професор (Республіка Молдова)

Болокан І. В.

– доктор юридичних наук, доцент

Бондар О. Г.

– доктор юридичних наук, професор

Боуз Х.

– LLB, MSc, PhD, FHEA (Велика Британія)

Ботнару С.

– доктор юридичних наук, доцент (Республіка Молдова)

Бринза С.

– професор, доктор хабіліт. (Республіка Молдова)

Віхляєв М. Ю.

– доктор юридичних наук, професор

Вордхо Б.

– PhD, LLB, LLM (Велика Британія)

Галіцина Н. В.

– доктор юридичних наук, професор

Діхтєвський П. В.

– доктор юридичних наук, професор

Дудоров О.С.

– доктор юридичних наук, професор

Ібрагімов С. І.

– доктор юридичних наук, професор (Республіка Таджикистан)

Курінний Є. В.

– доктор юридичних наук, професор

Кушнір С. М.

– доктор юридичних наук, професор

Ожеховський М. П.

– доктор хабіліт., професор (Республіка Польща)

Руні Дж.

– доктор, доцент (Велика Британія)

Стеценко С. Г.

– доктор юридичних наук, професор

Тошек Б.

– доктор політичних наук, професор (Республіка Польща)

Уільям Дж. Уоткінс

– доктор юридичних наук (Південна Кароліна, США)

Федчишин Д. В.

– доктор юридичних наук

Шарая А. А.

– доктор юридичних наук, доцент

ISSN 2786-5649 (Print)

ISSN 2786-5657 (Online)

© Запорізький національний університет, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Цісар Д. В., Швець М. А., Мірошник М. М., Шевчук А. О. <i>АРХІТЕКТУРА МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ВИХОВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ</i>	5
---	---

РОЗДІЛ II. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Черкунов О. В. <i>ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ</i>	12
--	----

РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Задніпряна-Корінна М. Ю. <i>ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ</i>	18
--	----

РОЗДІЛ VI. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Ванджурак Р. В. <i>АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗСУДУ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ (ПИТАННЯ ЦІННОСТЕЙ В ПРАВОЗАСТОСУВАННІ)</i>	24
---	----

CONTENTS

SECTION I. CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW

Tsisar D. V., Shvets M. A., Miroshnyk M. M., Shevchuk A. O.	<i>ARCHITECTURE OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION PLATFORM MODEL FOR THE ENTITIES OF BENEVOLENCE EDUCATION AND CORRUPTION PREVENTION IN THE SECTOR OF SECURITY AND DEFENSE OF UKRAINE.....</i>	5
--	---	---

SECTION II. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW

Cherkunov O. V.	<i>LEGAL GROUNDS FOR TERMINATION OF PUBLIC SERVICE OF CIVIL SERVANTS IN THE CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE.....</i>	12
------------------------	---	----

SECTION III. INTERNATIONAL LAW

Zadnipyryana-Korinna M. Yu.	<i>THE IMPACT OF INTERNATIONAL LEGAL NORMS ON THE FUNCTIONING OF UKRAINE'S FOOD MARKET.....</i>	18
------------------------------------	---	----

SECTION VI. PHILOSOPHY OF LAW

Vandzhurak R. V.	<i>AXIOLOGICAL ASPECT OF JUDGMENT OF LAW ENFORCEMENT SUBJECTS (QUESTIONS OF VALUES IN LAW ENFORCEMENT).....</i>	24
-------------------------	---	----

РОЗДІЛ І. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 34:004.5

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-4-01>

АРХІТЕКТУРА МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ВИХОВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Цісар Д. В.

*старший науковий співробітник
Науковий центр проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони України
просп. Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4801-8483
UnitFDC@i.ua*

Швець М. А.

*старший науковий співробітник
Науковий центр проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони України
просп. Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
orcid.org/0009-0006-5776-3035
nikfin2005@gmail.com*

Мірошник М. М.

*науковий співробітник
Науковий центр проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони України
просп. Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
orcid.org/000-0002-2730-4616
nikmilerinspiron@gmail.com*

Шевчук А. О.

*науковий співробітник
Науковий центр проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони України
просп. Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-2838-0159
andrey23shevchuk23@gmail.com*

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна платформа, архітектура, корупція, доброчесність, сектор безпеки та оборони.

Актуальність наукового дослідження зумовлене викликами сьогодення, таким, як стримування та відсіч збройної агресії РФ проти України, що триває вже понад 1000 днів, а також подолання корупційних проявів, як негативного суспільно-небезпечного явища, що виникають у військовому середовищі, а під час ведення бойових дій (війни) може спричинити катастрофічні наслідки, аж до втрати державності.

В межах наукового дослідження розглянуто інформаційно-комунікаційні платформи на теренах інтернет простору, що полегшують орієнтування/навчання/роботу користувача на обраному веб-ресурсі для задоволення як особистих потреб (саморозвиток/дослідження/альтруїзм) так і у формуванні користувача нульової толерантності та нетерпимості до корупційних проявів як у військовому середовищі так і в суспільстві загалом. Оскільки суб'єкти виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони України є суб'єктами вузько направленої форми то нами запропоновано розгляд/створення принципово нової інформаційно-комунікаційної платформи, що сприятиме загальнодержавним завданням визначених антикорупційними програмами та нормативно-правовими актами щодо боротьби та запобігання корупційним проявам, як у мирний час, в умовах воєнно-правового режиму так і після воєнний період.

У науковій статті встановлено важливість комплексного підходу до створення архітектури інформаційно-комунікаційної платформи вузько-направленої форми для її користувачів, здебільш якими виступають суб'єкти виховання доброчесності та запобігання корупції. З'ясовано важливість комунікаційного містка, його доступність та зрозумілість так, як саме це може спонукати користувача до подальших дій на сторінці обраного веб-ресурсу.

Доведено необхідність забезпечення суб'єктів виховання доброчесності конфіденційністю та можливістю отримання зворотного зв'язку. Запропоновано створення нової моделі вузько направленої інформаційно-комунікаційної платформи для суб'єктів виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України.

ARCHITECTURE OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION PLATFORM MODEL FOR THE ENTITIES OF BENEVOLENCE EDUCATION AND CORRUPTION PREVENTION IN THE SECTOR OF SECURITY AND DEFENSE OF UKRAINE

Tsisar D. V.

Senior Researcher

*Building Integrity Training and Education Center
of the National Defense University of Ukraine*

Air Force Ave, 28, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-4801-8483

UnitFDC@i.ua

Shvets M. A.

Senior Researcher

*Building Integrity Training and Education Center
of the National Defense University of Ukraine*

Air Force Ave, 28, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0009-0006-5776-3035

nikfn2005@gmail.com

Miroshnyk M. M.*Researcher**Building Integrity Training and Education Center
of the National Defense University of Ukraine**Air Force Ave, 28, Kyiv, Ukraine**orcid.org/000-0002-2730-4616**nikmilerinspiron@gmail.com***Shevchuk A. O.***Researcher**Building Integrity Training and Education Center
of the National Defense University of Ukraine**Air Force Ave, 28, Kyiv, Ukraine**orcid.org/0000-0003-2838-0159**andrey23shevchuk23@gmail.com*

Key words: *information and communication platform, architecture, corruption, integrity, security and defense sector.*

The relevance of scientific research is due to the challenges of today, such as restraint and repel of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which lasts for more Action (wars) can have catastrophic consequences, even to the loss of statehood. Within the framework of scientific research, information and communication platforms on the territory of the Internet of space are considered, which facilitate the orientation/training of the user on the selected web resource to meet both personal needs (self-development/research/altruism) and in the formation of a user of zero tolerance and intolerance to corruption manifestations both in the military environment and in society as a whole. Since the entities of integrity and prevention of corruption in the Security and Defense Sector of Ukraine are the subjects of a narrowly directed format, we have proposed consideration/creation of a fundamentally new information and communication platform, which will facilitate the national task of defined anti-corruption programs and regulations and regulations and regulations. Prevention of corruption manifestations, both in peacetime, in the conditions of martial law and after the military period. The scientific article establishes the importance of a comprehensive approach to the creation of an architecture of an information and communication platform of a narrow-referred format for its users, most which are the subjects of education of integrity and preventing corruption. The importance of the communication bridge, its accessibility and understandability as it can prompt the user to further action on the page of the selected web resource is clarified. The need to ensure the entities of integrity with confidentiality and the ability to receive feedback has been proven. The creation of a new model of a narrowly directed information and communication platform for the subjects of education of integrity and prevention of corruption of the Security and Defense Sector of Ukraine is proposed.

Вступ. В умовах сучасних викликів держави, таких як збройна агресія РФ проти України та внутрішніх загроз пов'язаних із втягуванням військовослужбовців у корупційну діяльність, питання доброчесності та запобігання корупції постає особливо актуальним. Саме цим зумовлена необхідність створення нової моделі архітектури інформаційно-комунікаційної платформи для суб'єктів виховання доброчесності та запобігання

корупції сектору безпеки та оборони України, що стане необхідним кроком в процесах виховання/навчання доброчесності, обміну інформацією та формування нульової толерантності до корупційних проявів у військовому середовищі.

Проблемні питання виховання доброчесності в суспільстві та запобігання корупційним проявам залишається актуальним питанням сьогодення та постійно знаходиться у полі зору науковців.

Певні результати подолання визначених проблем висвітлено у наукових працях Бондар Г.Л., Пономарьова С.П., Вітвіцького С.С., та інших. Загальна будова та окремі елементи побудови інформаційно-комунікаційних платформ розглядалися такими науковцями, як Федотова Н.О., Черніков Д.Ю., Данілков А.С., та інші.

Проте аспекти запобігання корупційним проявам у секторі безпеки та оборони України і архітектурні моделі інформаційно-комунікаційних платформ не розглядалися науковцями як цілісний напрям, що потребує додаткового дослідження у комплексному форматі.

Основним завданням та метою наукової статті виступає пошук/визначення/формування принципово нової моделі архітектури інформаційно-комунікаційної платформи для суб'єктів виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми забезпечення виховання доброчесності та запобігання корупції, являються одними з найбільш складних та актуальних у сфері сектору безпеки та оборони України. Як зазначає Вітвіцький С.С., на сьогоднішній день, у законодавстві не існує єдиного підходу до вирішення проблеми подолання корупційних ризиків у сфері оборони. Вчені вірно зауважують, що правові інструменти ефективної протидії корупції у секторі безпеки і оборони України є складними правовими інститутами, які мають різну юридичну природу, різний управлінський характер, організаційні риси, форми фактичної реалізації [1, с. 35].

Так, Бондар Г.Л., слушно підкреслює, що з метою сприяння розвитку громадянського суспільства та становлення України, як правової держави, нагальною необхідністю є налагодження конструктивного діалогу між владою та громадянським суспільством [2, с. 129]. В цьому контексті необхідно визначити, що сам сектор безпеки і оборони країни становить комплексне багатовимірне соціально-суспільне і державне утворення, яке складається з різних елементів, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою [3, с. 30]. Тому створення комунікаційного мосту в умовах розвитку цифрового спілкування відіграє ключову роль по досягненню цілей формування свідомості доброчесності в суспільстві.

Одним з найбільших впливів інформаційно-комунікаційних технологій на суспільство є зміна способів комунікації. Завдяки різним платформам, зокрема соціальним мережам люди тепер можуть спілкуватися з іншими людьми з усього світу в режимі реального часу. Це призвело до створення нових віртуальних спільнот з обміну ідеями та знаннями та можливості залишатися в курсі подій в режимі реального часу [4, с. 5]. Необхідно

вказати, що в епоху інформаційно-комунікаційного розвитку суспільства, справжнім викликом для web-розробників стає створення та реалізація інформаційно-комунікаційних платформ, здатних адаптуватися до потреб різних аудиторій, забезпечуючи доступність і зрозумілість під час користування ними. Ці процеси зумовлені різноманітним запитом, що виникають у цифровому просторі, використанням певних платформ з поміж інших, архітектура яких забезпечує швидкий і якісний пошук бажаної інформації.

Таким чином, актуальність створення єдиної інформаційно-комунікаційної платформи для суб'єктів виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України, є цілком обґрунтована в межах реалізації завдань і заходів визначених Антикорупційною програмою Міністерства оборони України на 2021–2024 рік в частині формування інноваційних та технологічних рішень, щодо реалізації Державної антикорупційної програми в секторі безпеки та оборони України [5].

Так, за наявними даними комплексного дослідження компанії Nielsen Norman Group, проведеного у 2018 році, користувачі близько 80% часу проводять на першому екрані. Тому вся найважливіша інформація розміщується на початку сторінки [6]. На підставі чого можемо прийти до висновку, що якісна архітектура головного екрану, надає користувачу розуміння того, що він знайде на її теренах і як зможе скористатися можливостями закладеними у цій платформі в контексті реалізації своїх потреб.

Як відомо, платформа сайту після його створення відображає сторінку, яка є головною (домашньою) сторінкою. Необхідно зазначити, що головна сторінка (або home page) – це обличчя, вітрина будь-якого сайту. Саме з неї користувачі найчастіше потрапляють на ресурс, і від неї залежить, чи вирішать вони піти, чи затримаються на довше. Головна сторінка виконує важливі функції: привернути увагу користувача і спонукати його здійснити цільову дію. Дуже важливо приділити багато часу оптимізації головної сторінки щоб вона збирала максимум цільового трафіку [6].

Закцентуємо увагу на тому, що специфічна спрямованість платформи для суб'єктів виховання доброчесності і запобігання корупції сектору безпеки та оборони України, потребує виваженої, лаконічної та поступальної інформаційної архітектури в процесах створення інформаційно-комунікаційної платформи, де всі компоненти представлені гармонійно, як одне ціле, оскільки як ми вже зазначали дизайн головної сторінки має особливе значення.

Інформаційна архітектура – це найважливіший компонент дизайну веб-сайтів і застосунків, який

інтуїтивно структурує та організовує контент. Мета інформаційної архітектури – допомогти користувачам швидко знаходити інформацію і без розчарувань орієнтуватися в цифровому продукті [7]. До основних інформаційних елементів можемо віднести наступне: заголовок сторінки; слоган/логотип компанії; контактна інформація; пошук по сайту; навігаційне меню; розділ про компанію та інше. Комплексна наявність зазначених елементи в першу чергу викликає у користувача відчуття довіри до інформаційно-комунікаційної платформи та бажання продовжувати подальшу роботу на цій сторінці. Однак важливість сторінки про компанію часто недооцінюється, хоча фахівці стверджують, що сторінка про компанію, яка запам'ятовується, формує унікальну індивідуальність веб-ресурсу [8].

Необхідно зазначити, що інформаційне наповнення самої платформи, потребує зручної та зрозумілої навігаційної структури. Оскільки навігаційна структура тісно пов'язана з юзабіліті сайту, а також з його оптимізацією для просування в пошукових системах. Як правило, виділяють основну і додаткову навігацію в структурі сайту.

Основна навігація на сайті представлена у вигляді горизонтальних чи вертикальних меню, що включають посилання на розділи сайту, а також окремі сторінки. Основна навігація доступна з будь-якої сторінки сайту, її вигляд не змінюється при переходах між сторінками.

Додаткова навігація забезпечує на сайті додаткову зручність користування. Така навігація може включати так звані «хлібні крихти», блоки тематично «прив'язаних» до поточної сторінки матеріалів тощо. До додаткової навігації також можна віднести внутрішні контекстні посилання, що проставляються на сторінках сайту [9].

Обміркованне розташування різних візуальних елементів забезпечує сприятливі умови до інтуїтивної навігації та робочих процесів інформаційно-комунікаційної платформи. Тому використовуючи комплексний підхід до архітектури ми зможемо досягнути вирішення ряду задач стосовно оптимізації головної сторінки у зручності її використання, функціональності, інформативності, навігації, тощо. Однак найважливіше завдання, яке зможе розв'язати якісна архітектура полягає у створенні та забезпеченні зворотного зв'язку (комунікативного процесу) із суб'єктами виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України.

Варто зазначити, що комунікативний процес – це взаємодія між різними суб'єктами комунікації, при якому здійснюється обмін інформацією. Він включає динамічну зміну етапів формування, передавання, приймання, розшифрування та використання інформації в обох напрямках при взає-

модії комунікантів [10]. Що характерно, після впровадження в дію готового цифрового продукту, отримання зворотного зв'язку підкреслює значення ефективного використання інформаційної архітектури, зрозумілість та інформативність для користувача самої моделі інформаційно-комунікаційної платформи.

В цьому аспекті дуже важливим є те, щоб не отримати зворотній ефект. Бажання презентувати на головній сторінці, абсолютно все, може призвести до проблем. До прикладу це може бути, як перевантаження головної сторінки об'ємом не важливої інформації або впровадження великої кількості динамічних елементів, що гальмують сайт та негативно позначається на просування всього ресурсу.

Не менш важливим, а можливо і найголовнішим чинником, який потребує прискіпливої уваги, є важливість у розумінні інформаційної безпеки й приватності суб'єкта виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України. Так, як сучасне інформаційне суспільство у цифровому просторі віддає перевагу анонімності, залишаючи за собою можливість критично та об'єктивно оцінювати навколишні події. Що справедливо, є актуальним фактором для відвідувачів інформаційно-комунікаційної платформи виховання доброчесності та запобігання корупції.

Як зазначає Д.Ю. Черніков, створення ефективної нормативно-правової бази для застосування інформаційно-комунікаційних інструментів та участі громадськості в реалізації антикорупційної політики може бути ефективним для попередження та подолання корупційних проявів у публічній сфері [11, с. 950]. В умовах тотальної цифровізації таким продуктом може виступити створення інформаційно-телекомунікаційної платформи спеціалізованої направленості, інформаційне наповнення якої буде відповідати потребам пошукових запитів у сфері запобігання та протидії корупційним проявам.

Проект загальної архітектури моделі інформаційно-комунікаційної платформи для суб'єктів виховання доброчесності та запобігання корупції сектору безпеки та оборони України пропонується у комбінованому вигляді деревоподібної та лінійної структури із відображенням активних елементів (модулів), кожен з яких виконує свої функції для забезпечення комплексного функціонування платформи.

За ступенем взаємодії із зовнішнім середовищем платформа за класифікацією відноситься до відкритої водночас забезпечує за бажанням користувача його закритість (анонімність). Що надає можливості створення на високому рівні функціональної компоненти та розвиватися у бік нарощення.

Оскільки збагачення архітектури відбувається через її функціональне наповнення, виходячи із якісного об'єму залучених активних елементів (модулів) та взаємовідношення між ними, таким чином задля отримання бажаного результату від використання платформи вектор функціонального наповнення був сфокусований на використанні 3-х основних модулів, таких як:

- інформаційно-методичний модуль;
- комунікаційний модуль;
- навчальний модуль.

Де в свою чергу зазначені модулі структуровані за принципом класу або бібліотеки функцій, що забезпечить інтуїтивно зрозумілий доступ до функцій платформи через веб-інтерфейс чи мобільний додаток. Така опція дозволить користувачам отримувати усю необхідну інформації

та зворотній зв'язок в будь який час і зручний спосіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження можемо дійти висновку, що в умовах тотальної цифровізації суспільства та корупційних ризиків у секторі безпеки і оборони України створення унікальної, принципово нової інформаційно-комунікаційної платформи вузько направленої спрямованості із запровадженням індивідуального підходу до розробки загальної архітектури сайту, за для формування довіри, як до самої платформи так і отримання зворотного зв'язку від користувача, що сприятиме загальнодержавному напрямку виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони України, постає як першочергова необхідність державної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвіцький С.С. Протидія корупційним кримінальним правопорушенням, що вчиняються у військовій сфері. Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції: збірник А 43 матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 грудня 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. 202 с. URL: <https://cutt.ly/1eKhV01M>
2. Бондар Г.Л. Корупційні загрози національній безпеці та демократії в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Державне управління». 2019. Т. 30 (69). 1. С. 123–131. URL: <https://cutt.ly/4eKhB5aX>
3. Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України. дис. док. юрид. наук : 12.00.07 Харк. Нац. унт. внутр. справ. Харків, 2018. 513 с. URL: <https://cutt.ly/keKjpt1v>
4. Данілков А.С. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечення управлінської діяльності. Кваліфікаційна робота. м. Тернопіль. 2023, с. 42. URL: <https://cutt.ly/heKh3SGv>
5. Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2021-2024 роки. Наказ Міністерства Оборони України від 31.08.2021 року № 264. URL: <https://cutt.ly/ieKh7Tnv>
6. Головна сторінка: її роль для сайту та правильне оформлення. Блог. Webnauts. URL: <https://cutt.ly/ueKjKHJg>
7. Що таке інформаційна архітектура під час розроблення сайту? Стаття. Foxminded. URL: <https://cutt.ly/zeKzO5NR>
8. Анатомія web-сторінки. Стаття. QATestLab. URL: <https://cutt.ly/xecWslG6>
9. Веб-дизайн і навігаційна структура сайту. Стаття. WebStudio2u. URL: <https://cutt.ly/mecWd2vA>
10. Федотова Н.О. Комунікаційні технології. Урок. Всеосвіта. URL: <https://cutt.ly/aecWfO6H>
11. Черніков Д.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії. *Науковий журнал «Молодий вчений»*, №11 (63), 2018 р. с. 948-950. URL: <https://cutt.ly/6ecWglDc>

REFERENCES

1. Vitvickij S.S. (2023) Protidiya korupcijnim kriminalnim pravoporushennyam, sho vchinyayutsya u vijskovij sferi [Combating corrupt criminal offenses committed in the military sphere] Aktualni problemi protidii zlochinnosti i korupcii: zbirnik A 43 materialiv Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi (Harkiv, 22 grudnya 2023 r.). Harkiv: Yurajt, 202 s. URL: <https://cutt.ly/1eKhV01M> [in Ukraine].
2. Bondar G.L. (2019) Korupcijni zagrozi nacionalnij bezpeci ta demokratiyi v Ukrayini [Corruption threatens national security and democracy in Ukraine] Vcheni zapiski Tavriiskogo nacionalnogo universitetu imeni V.I. Vernadskogo. Seriya «Derzhavne upravlinnya». T. 30 (69). 1. S. 123–131. URL: <https://cutt.ly/4eKhB5aX> [in Ukraine].
3. Ponomarov S.P. (2018) Administrativno-pravove zabezpechennya diyalnosti sektoru bezpeki i oboroni Ukrayini [Administrative and legal support of the activity of the security and defense sector of Ukraine] dis. dok. yurid. nauk : 12.00.07 Hark. Nac. unt. vnutr. sprav. Harkiv, 513 s. URL: <https://cutt.ly/keKjpt1v> [in Ukraine].

4. Danilkov A.S. (2023) Informacijno-komunikacijni tehnologiyi zabezpechennya upravlinskoyi diyalnosti [Information and communication technologies for supporting management activities] Kvalifikacijna robota. m. Ternopil. s. 42. URL: <https://cutt.ly/heKh3SGv> [in Ukraine].
5. Antikorupcijna programa Ministerstva oboroni Ukrajini na 2021–2024 roki [Anti-corruption program of the Ministry of Defense of Ukraine for 2021–2024] Nakaz Ministerstva Oboroni Ukrajini vid 31.08.2021 roku №264. URL: <https://cutt.ly/ieKh7Tnv> [in Ukraine].
6. Golovna storinka: yiyi rol dlya sajtu ta pravilne oformlennya [Home page: this is the role of the site and proper formatting] Blog. Webnauts. URL: <https://cutt.ly/ueKjkHJg> [in Ukraine].
7. Sho take informacijna arhitektura pid chas rozroblennya sajtu? [What is information architecture like when developing a website?] Stattya. Foxminded. URL: <https://cutt.ly/zeKzO5NR> [in Ukraine].
8. Anatomija web-storinki [Anatomy of a web page] Stattya. QATestLab. URL: <https://cutt.ly/xeCWsLG6> [in Ukraine].
9. Veb-dizajn i navigacijna struktura sajtu [Web design and website navigation structure] Stattya. WebStudio2u. URL: <https://cutt.ly/meCWd2vA> [in Ukraine].
10. Fedotova N.O. Komunikacijni tehnologiyi [Communication technologies] Urok. Vseosvita. URL: <https://cutt.ly/aeCWfO6H> [in Ukraine].
11. Chernikov D.Yu. (2018) Informacijno-komunikacijni tehnologiyi yak efekтивnij instrument protidij [Information and communication technologies are a powerful and effective countermeasures tool] Naukovij zhurnal «Molodij vchenij», №11 (63), s. 948–950. URL: <https://cutt.ly/6eCWglDc> [in Ukraine].

РОЗДІЛ II. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-4-02>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Черкунов О. В.

кандидат юридичних наук,
докторант кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
площа Народна, 3, Ужгород, Україна
orcid.org/0009-0007-8880-6955
cherkunov.alex@gmail.com

Ключові слова: правові підстави, припинення публічної служби, державні службовці, митні органи, звільнення.

У статті досліджуються правові підстави припинення публічної служби державним службовцям митних органів України, що є важливим аспектом та складовою проходження державної служби. Метою дослідження є визначення основних правових механізмів та умов, за яких припиняються відносини пов'язані із проходженням державної служби у митних органах, а також аналіз діючого законодавства. Автор звертає увагу на роль законодавчих актів, зокрема Закону України «Про державну службу», Митного кодексу України, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність посадових осіб митних органів та визначають порядок їхньої служби.

Розглядаються різні правові підстави припинення публічної служби, зокрема звільнення за ініціативою державного службовця, звільнення за ініціативою органу влади, припинення служби у зв'язку із змінами в організаційній структурі або ліквідацією митних органів та додаткові підстави припинення державної служби визначені контрактом про проходження державної служби.

Автор звертає увагу на правові наслідки припинення служби для державного службовця, зокрема в контексті його прав та гарантій у разі звільнення. Проаналізовано процесуальні аспекти, що стосуються прийняття рішення про звільнення, а також розглянуто механізми оскарження таких рішень. Значну увагу приділено обговоренню ефективності існуючих правових норм та можливим змінам у законодавстві для забезпечення більшої прозорості та справедливості в процесі припинення служби.

Дослідження також висвітлює проблему правових колізій та прогалін, що можуть виникати під час застосування норм законодавства щодо припинення публічної служби посадовим особам митних органів. Визначено необхідність удосконалення механізмів правового регулювання для досягнення ефективності у діяльності митних органів, забезпечення їх кадрової стабільності та підвищення відповідальності державних службовців.

У підсумку автор робить висновок про важливість гармонізації законодавства, що регулює питання припинення державної служби та звільнення із займаних посад, а також щодо необхідності розробки чітких, прозорих процедур припинення служби для забезпечення належного функціонування митних органів України.

LEGAL GROUNDS FOR TERMINATION OF PUBLIC SERVICE OF CIVIL SERVANTS IN THE CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE

Cherkunov O. V.

Candidate of Legal Sciences,

*Doctoral Student at the Department of Administrative, Financial,
and Information Law*

Uzhhorod National University

Narodna Square 3, Uzhhorod, Ukraine

orcid.org/0009-0007-8880-6955

cherkunov.alex@gmail.com

Key words: *legal grounds, termination of public service, civil servants, customs authorities, dismissal.*

The article examines the legal grounds for the termination of public service for civil servants in Ukraine's customs authorities, which is an important aspect and component of the civil service process. The aim of the study is to identify the main legal mechanisms and conditions under which relationships related to civil service in customs authorities are terminated, as well as to analyze the current legislation. The author focuses on the role of legislative acts, particularly the Law of Ukraine "On Civil Service," the Customs Code of Ukraine, the Labor Code of Ukraine, and other regulatory legal acts that govern the activities of officials in customs authorities and define the procedure for their service.

The article discusses various legal grounds for the termination of public service, including resignation initiated by the civil servant, dismissal initiated by the governing body, termination of service due to changes in the organizational structure or liquidation of customs authorities, as well as additional grounds for terminating civil service specified in the civil service contract.

The author emphasizes the legal consequences of service termination for the civil servant, particularly in terms of their rights and guarantees in case of dismissal. The procedural aspects related to the decision-making process on dismissal are analyzed, and the mechanisms for appealing such decisions are also reviewed. Significant attention is given to discussing the effectiveness of existing legal norms and potential changes in legislation to ensure greater transparency and fairness in the service termination process.

The study also highlights the issue of legal conflicts and gaps that may arise during the application of legislative norms regarding the termination of public service for officials in customs authorities. The need for improving the legal regulation mechanisms is identified to achieve greater efficiency in the activities of customs authorities, ensure their staffing stability, and increase the accountability of civil servants.

In conclusion, the author stresses the importance of harmonizing legislation that regulates the termination of public service and dismissal from positions, as well as the necessity of developing clear and transparent procedures for service termination to ensure the proper functioning of customs authorities in Ukraine.

Вступ. Правове регулювання діяльності посадових осіб митних органів є важливою складовою функціонування та забезпечення ефективності державної служби. Одним із ключових аспектів у цій сфері є правові підстави припинення публічної служби, які визначають механізм завершення службових відносин між державним службовцем і державним органом.

Метою цієї статті є аналіз правових підстав припинення публічної служби державними службовцями митних органів України. Особливо, необхідно звернути увагу на визначення основних механізмів та умов, за яких припиняються відносини щодо проходження публічної служби. Оскільки митні органи мають свою специфіку та функціональні завдання, необхідно розглянути,

як чинне законодавство регулює припинення служби в цих органах.

Дослідження спрямоване на визначення шляхів удосконалення правового регулювання цієї сфери з метою забезпечення стабільності кадрової політики в митних органах України, підвищення ефективності їх діяльності та забезпечення прозорих і справедливих процедур припинення публічної служби.

Аналіз стану наукових досліджень цієї проблематики викликає значний інтерес у широкому колі вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити праці Л. Довганич, Л.М. Дорофєєвої, Т.О. Карабін, С.В. Ківалова, В.Т. Комзюка, В.І. Щербини, В.В. Ченцова та інших. Однак, незважаючи на певні досягнення у дослідженні даної тематики, в науковій спільноті тривають дискусії щодо окремих аспектів цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. За своїм змістом, проходження державної служби в митних органах посадовими особами є правовідносинами між державним службовцем та державним органом, а припинення державної служби є юридичним фактом завершення службових відносин.

Таким чином, правоприпиняючі факти зумовлюють припинення правовідносин [1, с. 175].

М.В. Цвік та О.В. Петришин трактують юридичні факти як конкретні життєві обставини (дії та події), з якими норми права пов'язують настання певних правових наслідків, таких як виникнення, зміну або припинення правових відносин. З точки зору вчених, ознаками юридичних фактів є: 1) життєві обставини, які полягають у наявності або відсутності певних явищ матеріального світу; 2) конкретний зміст, існують у певному місці і часі; 3) життєві обставини, які несуть інформацію про стан суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання; 4) зовнішній вираз; 5) пряме або опосередковане передбачення нормами права; 6) фіксація у встановленій законодавством процесуальній формі; 7) передбачені нормами права [2, с. 346].

С.Д. Гусарєв та О.Д. Тихомиров визначають юридичний факт як конкретні соціальні обставини, що мають значення для суб'єкта права в контексті реалізації його потреб та інтересів, властивості яких описуються в нормі права як умови, що спричиняють юридичні наслідки [3, с. 208].

Н.М. Оніщенко та О.В. Зайчук трактують юридичні факти як життєві обставини, сформульовані у гіпотезах правових норм, з якими ці норми пов'язують настання юридичних наслідків. Крім того, дослідники виокремлюють низку специфічних ознак юридичних фактів: 1) вони являють собою різні життєві обставини, умови і факти; 2) вони визначаються у нормах права, точніше у гіпотезах; 3) вони слугують неодмін-

ною умовою виникнення, зміни чи припинення правовідносин; 4) вони тягнуть за собою суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників правовідносин; 5) вони забезпечуються державним примусом [4, с. 447].

Законом України «Про державну службу» визначені підстави для припинення державної служби, зокрема: 1) у разі втрати права на державну службу або його обмеження; 2) у разі закінчення строку призначення на посаду державної служби; 3) за ініціативою державного службовця або за угодою сторін; 4) за ініціативою суб'єкта призначення; 5) у разі настання обставин, що склалися незалежно від волі сторін; 6) у разі незгоди державного службовця на проходження державної служби у зв'язку із зміною її істотних умов; 7) у разі виходу державного службовця на пенсію або досягнення ним 65-річного віку, якщо інше не передбачено законом; 8) у разі застосування заборони, передбаченої Законом України «Про очищення влади»; 9) з підстав, передбачених контрактом про проходження державної служби (у разі укладення) [5].

В Державній митній службі України 76% посадових осіб працюють за контрактом, а в територіальних органах – 100%.

Наказом Держмитслужби від 17.09.2024 № 1088 «Про деякі питання проходження державної служби в апараті Держмитслужби та її територіальних органах» встановлено, що призначення на посади державної служби в територіальних органах та апараті Держмитслужби здійснюється з укладанням контракту про проходження державної служби (крім випадків призначення на посади державної служби в апарат Держмитслужби за рішенням Голови Держмитслужби без укладення контракту про проходження державної служби; призначення на посади державної служби до Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби, Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Держмитслужби) та затверджено примірну форму контракту про проходження державної служби [6].

Примірною формою контракту встановлено, що дія контракту припиняється з таких підстав: а) у разі закінчення строку, на який укладено контракт; за ініціативою особи або за угодою сторін; за ініціативою державного органу – у разі невиконання або неналежного виконання особою умов контракту; у разі припинення державної служби з підстав, визначених частиною першою статті 83 Закону України «Про державну службу», та з інших підстав, визначених законодавством. Додатковими підставами для розірвання контракту є переведення особи на іншу посаду державної служби, погоджене сторонами контракту.

Законом України від 17.09.2024 № 3977-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів», який набув чинності 31.10.2024 встановлено, що контрактом про проходження служби в митних органах за типовою формою контракту про проходження служби в митних органах, який затверджується Кабінетом Міністрів України, можуть встановлюватися додаткові, крім передбачених законом, підстави припинення державної служби [7].

Враховуючи зміни, внесені до Митного кодексу України зазначеним вище законом, пропонуємо додати до типового контракту про проходження служби в митних органах такі підстави за виникненням яких, дія контракту припиняється, а саме: у зв'язку з неподанням посадовою особою митного органу, яка підлягає атестації, письмової заяви про надання згоди на проходження атестації або поданням її письмової відмови від проходження атестації; у зв'язку з виникненням обставин передбачених частиною 3 статті 570 Митного кодексу України, за умови виникнення хоча б однієї обставини щодо особи, а саме: 1) визнана недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена у встановленому законом порядку; 2) має громадянство (підданство) іншої держави; 3) має судимість за вчинення умисного кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку; 4) відповідно до рішення суду позбавлена права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або займати відповідні посади; 5) протягом останнього року притягалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; 6) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоду на її проведення; 7) підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади»; 8) була звільнена з митних органів у зв'язку з неподанням письмової заяви про надання згоди на проходження атестації, передбаченої Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів», у зв'язку з письмовою відмовою від проходження такої атестації або на підставі рішення атестаційної комісії про неуспішне проходження зазначеної атестації – протягом 10 років з дня звільнення [8]. Особливо варто підкреслити, що в контексті впровадження компетентнісного підходу в діяльності посадових осіб митних органів, додатковою підставою для розірвання контракту є виявлення в ході

перевірки недостатнього рівня митних компетенцій, необхідних для виконання обов'язків на займаній посаді. Це може призвести до переведення на нижчу посаду або, у разі незгоди особи, до її звільнення шляхом розірвання контракту про проходження служби в митних органах.

Хоча Закон України «Про державну службу» використовує термін «припинення державної служби», а поняття «звільнення» визначене Кодексом законів про працю України, було б доцільно уточнити, що розірвання контракту передбачає припинення особою державної служби на відповідній посаді в митному органі та звільнення з цієї посади.

Контрактна форма передбачає встановлення чітко визначених завдань та індивідуальних показників ефективності та якості їх виконання для кожної посадової особи. Впровадження контрактної форми сприяло підвищенню рівня відповідальності особи, яка обіймає посаду, та стимулює її до більш продуктивної праці, орієнтуючи на досягнення конкретних результатів. З іншого боку, виникає питання щодо необхідності встановлення у контракті реальних, досяжних завдань, які посадова особа здатна виконати в межах своєї компетенції, оскільки невиконання таких завдань є підставою для розірвання контракту. Це, в свою чергу, призводить до припинення державної служби. Враховуючи це, важливо, щоб визначені завдання були не лише конкретними, а й відповідали рівню кваліфікації та можливостям особи, що дозволить уникнути ситуацій, коли об'єктивні обставини або надмірні вимоги стають причиною невиконання умов контракту, що не відповідає принципам справедливості та прозорості в правовому регулюванні.

Окремо слід зазначити, що припинення державної служби може мати місце у випадку змін в організаційній структурі або ліквідації митних органів. Такі обставини тягнуть за собою необхідність реорганізації, що може призвести до звільнення посадових осіб, які займають відповідні посади в органах, що підлягають змінам або ліквідації. У таких випадках припинення державної служби необхідно забезпечити дотримання прав та гарантій державних службовців, зокрема, шляхом пропозиції іншої посади в державному органі або компенсаційних виплат у разі звільнення.

Припинення державної служби є такою стадією проходження державної служби, під час якої припиняється правовий статус державного службовця за наявності передбачених законодавством підстав [9, с. 10].

Передовсім для звільненої зі служби особи це лише негативні наслідки, адже судовий розгляд справи часто триває надто довго, проходячи всі судові інстанції [10, с. 81].

Цей процес може займати місяці або навіть роки, протягом яких звільнений працівник залишається без можливості виконувати свої обов'язки, що створює для нього не тільки правові, але й матеріальні труднощі. Більше того, навіть у разі позитивного для позивача рішення суду, особа може стикнутися з труднощами у відновленні на посаді через зміни в організаційній структурі, ліквідацію посад або інші обставини, що ускладнюють виконання рішення. Таким чином, довготривала судовая тяганина може призвести до значних особистих та професійних втрат для державного службовця.

В. Л. Костюк у тому, що подальше реформування інституту державної служби має передбачати більш чіткі обставини припинення державної служби службовцями, які неналежно виконують свої трудові функції [11, с. 10].

Це означає, що законодавство повинно встановити конкретні механізми, що дозволяють у разі неналежного виконання службових обов'язків ефективно припинити трудові відносини з державними службовцями.

Висновки. Підсумовуючи, варто наголосити, що правове регулювання припинення публічної служби в митних органах є ключовим аспектом для забезпечення стабільності кадрової політики та ефективності функціонування державних органів. Визначення чітких підстав для припинення державної служби сприяє належному виконанню обов'язків державними службовцями, а також забезпечує прозорість і справедливість у процесі розірвання контрактів.

Правові підстави припинення публічної служби митних органів регулюються численними законодавчими актами, серед яких важливу роль відіграє Закон України «Про державну службу». Основними підставами для припинення державної служби є закінчення строку призначення, ініціативи сторін, а також ситуації, передбачені конкретними умовами контракту або за результатами перевірок, таких як недостатній рівень кваліфікації посадової особи.

Митні органи мають свої особливості у регулюванні контрактних відносин, оскільки на 76% посадових осіб митних органів укладаються контракти. Це дозволяє з одного боку збільшити рівень відповідальності службовців, а з іншого – вимагає чіткішого визначення обов'язків та досягнення конкретних результатів у контексті правових норм.

Важливим аспектом є впровадження компетентнісного підходу, який дозволяє вимірювати рівень митних компетенцій посадових осіб і виступає додатковою підставою для припинення контракту за умови невідповідності кваліфікації вимогам посади.

Припинення державної служби може статися у разі змін в організаційній структурі або ліквідації митних органів. У таких випадках законодавство має забезпечити належні гарантії для звільнених осіб, зокрема компенсаційні виплати або надання альтернативних посад у державних органах.

Затягування судових процесів щодо звільнених осіб є серйозною проблемою, адже такі справи можуть тривати роками, що призводить до значних матеріальних і правових труднощів для державного службовця. Це вимагає вдосконалення правових механізмів, щоб забезпечити швидше та ефективніше вирішення спорів.

Подальші реформи у сфері державної служби повинні включати конкретизацію підстав для припинення державної служби, що дозволить більш чітко регламентувати процес звільнення службовців, які неналежно виконують свої обов'язки, забезпечуючи справедливість і ефективність правового регулювання цієї сфери.

Таким чином, для удосконалення правового регулювання припинення публічної служби в митних органах необхідно внести зміни, які б враховували специфіку цих органів, вимоги до кваліфікації службовців та забезпечення гарантій прав державних службовців при звільненні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Київ. 2007. Т. 1. С. 592.
2. Цвік М.В., Петришин О.В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків. 2009. С. 584.
3. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ. 2017. С. 320.
4. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ. 2006. С. 688.
5. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20151210#Text>
6. Про деякі питання проходження державної служби в апараті Держмитслужби та її територіальних органах: Наказ Держмитслужби від 17.09.2024 № 1088
7. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів: Закон України від 17.09.2024 р. № 3977-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text>.

8. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313#n4128>
9. Христенко В. А. Організаційно-правові засади припинення державної служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ін-т законодавства ВР України. Київ. 2013. С. 20.
10. Кузьменко Н. А. Адміністративно-процесуальні гарантії прав та законних інтересів публічних службовців: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2016. С. 197.
11. Костюк В.Л. Як звільнити з державної служби. *Юрид. газета*. 2007. № 44-45 (128). С. 10.

REFERENCES

1. Averyanov, V. B. (2007). *Administrativne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: Pidruchnyk* [Administrative Law of Ukraine. Academic Course: Textbook]. in 2 volumes. Kyiv: Volume 1. 592 p. [in Ukrainian].
2. Tsvyk, M. V., & Petryshyn, O. V. (2009). *Zahalna teoriya derzhavy i prava: Pidruchnyk dlya studentiv yurydychnykh vyshchykh navchal'nykh zakladiv* [General Theory of State and Law: Textbook for Students of Legal Higher Education Institutions]. Kharkiv: 584 p. [in Ukrainian].
3. Husaryev, S. D., & Tikhomirov, O. D. (2017). *Teoriya derzhavy ta prava: Navch. posib.* [Theory of State and Law: Educational Guide]. Kyiv: 320 p. [in Ukrainian].
4. Zaychuk, O. V., & Onishchenko, N. M. (2006). *Teoriya derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: Pidruchnyk* [Theory of State and Law. Academic Course: Textbook]. Kyiv: 688 p. [in Ukrainian].
5. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10.12.2015 № 889-VIII [On Civil Service: Law of Ukraine from 10.12.2015 № 889-VIII]. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20151210#Text> [in Ukrainian].
6. Pro deyiaki pytannya prokhodzhennya derzhavnoi sluzhby v aparati Derzhmytsluzhby ta yiyi terytorial'nykh orhanakh: Nakaz Derzhmytsluzhby vid 17.09.2024 № 1088 [On Certain Issues of Civil Service in the Apparatus of the State Customs Service and Its Territorial Bodies: Order of the State Customs Service dated 17.09.2024 № 1088]. [in Ukrainian].
7. Pro vnesennya zmin do Mytnogo kodeksu Ukrainy shchodo vstanovlennya osoblyvostey prokhodzhennya sluzhby v mytnykh orhanakh ta provedennya atestatsiyi posadovykh osib mytnykh orhaniv: Zakon Ukrainy vid 17.09.2024 № 3977-XI [On Amendments to the Customs Code of Ukraine Regarding the Establishment of Specifics for Serving in Customs Authorities and Conducting Certification of Customs Officials: Law of Ukraine from 17.09.2024 № 3977-XI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text> [in Ukrainian].
8. Mytnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI [Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 13.03.2012 № 4495-VI]. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313#n4128> [in Ukrainian].
9. Khristenko, V. A. (2013). *Orhanizatsiyno-pravovi zasady prypynennya derzhavnoi sluzhby: Avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. In-t zakonodavstva VR Ukrainy* [Organizational and Legal Principles of Termination of Civil Service: Author's Summary of the Dissertation for the Degree of Candidate of Legal Sciences: 12.00.07. Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Kyiv: 20 p. [in Ukrainian].
10. Kuzmenko, N. A. (2016). *Administrativno-protsesual'ni harantii prav ta zakonnykh interesiv publichnykh sluzhbovtziv: Dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07* [Administrative-Processual Guarantees of the Rights and Legal Interests of Public Servants: Dissertation for the Degree of Candidate of Legal Sciences: 12.00.07]. Kyiv: 197 p. [in Ukrainian].
11. Kostyuk, V. L. (2007). *Yak zvilnyty z derzhavnoi sluzhby. Yuryd. hazeta, 44–45(128), 10 p.* [How to Dismiss from Civil Service. Legal Newspaper, 44-45(128), 10 p.]. [in Ukrainian].

РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-4-03>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Задніпряна-Корінна М. Ю.*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри економіки і права**Національний університет харчових технологій**вул. Володимирська, 68, Київ, Україна**orcid.org/0000-0002-6440-8545**mzadnepriana@yahoo.com*

Ключові слова: міжнародне право, продовольчий ринок, Україна, Європейський Союз, безпека харчових продуктів, інтеграція.

У сучасному глобалізованому світі міжнародне право виступає ключовим фактором, що впливає на правове регулювання агропродовольчого сектора. Для України, де агропродовольчий сектор має стратегічне значення для продовольчої безпеки та соціально-економічного розвитку, інтеграція міжнародних правових норм у національне законодавство є надзвичайно актуальною. Основною метою цієї статті є дослідження впливу міжнародно-правових норм на функціонування продовольчого ринку в Україні, акцентуючи увагу на позитивних аспектах адаптації законодавства та існуючих викликах. Дослідження показує, що міжнародні норми встановлюють важливі стандарти безпеки харчових продуктів, механізми відповідальності та захисту прав споживачів, що сприяє формуванню стабільного середовища для підприємницької діяльності. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як СОТ та ЄС, є необхідною для розвитку агропродовольчої політики, адже це дозволяє Україні адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Вивчення європейських норм показує, що їх імплементація підвищує конкурентоспроможність українських товарів на міжнародному ринку. Крім того, стаття аналізує основні принципи правового регулювання, зокрема безпеку харчових продуктів, екологічну відповідальність та захист прав споживачів, що формують основи стабільного функціонування агропродовольчого сектора. Оцінка механізмів контролю за дотриманням стандартів безпеки продуктів є критично важливою для забезпечення споживчої довіри та якості продукції. Важливо виявити виклики, пов'язані з недостатньою гармонізацією національного законодавства та міжнародних норм. Стаття також надає рекомендації щодо покращення правового середовища для розвитку продовольчого ринку в Україні, що може сприяти адаптації законодавства до міжнародних стандартів, підвищенню конкурентоспроможності агропродовольчих товарів та забезпеченню сталого розвитку аграрного сектора. Впровадження міжнародних норм у національне правове поле допоможе інтегрувати Україну в глобальну економіку, забезпечивши належний рівень якості та безпеки продовольчих товарів. Отже, дане дослідження підкреслює важливість активного впровадження міжнародно-правових норм для формування ефективного правового середовища, що сприятиме стабільному розвитку продовольчого ринку України та відповідає сучасним викликам.

THE IMPACT OF INTERNATIONAL LEGAL NORMS ON THE FUNCTIONING OF UKRAINE'S FOOD MARKET

Zadnipyryana-Korinna M. Yu.

PhD in Law,

Associate Professor at the Department of Economics and Law

National University of Food Technologies

Volodymyrska str., 68, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6440-8545

mzadnepriana@yahoo.com

Key words: *international law, food market, Ukraine, European Union, food safety, integration.*

In today's globalized world, international law plays a key role in the legal regulation of the agri-food sector. For Ukraine, where the agri-food sector is strategically important for food security and socio-economic development, the integration of international legal norms into national legislation is particularly relevant. The main objective of this article is to explore the impact of international legal norms on the functioning of the food market in Ukraine, focusing on the positive aspects of legislative adaptation and the existing challenges. The research shows that international norms establish important standards for food safety, mechanisms for accountability, and consumer rights protection, which contribute to the formation of a stable environment for entrepreneurial activity. Cooperation with international organizations, such as the WTO and the EU, is essential for the development of agri-food policy, as it allows Ukraine to align its legislation with European standards. An examination of European norms reveals that their implementation enhances the competitiveness of Ukrainian products in the international market. Furthermore, the article analyzes the key principles of legal regulation, including food safety, environmental responsibility, and consumer rights protection, which form the basis for the stable functioning of the agri-food sector. Assessing the mechanisms for monitoring compliance with food safety standards is critically important for ensuring consumer trust and product quality. It is vital to identify the challenges associated with insufficient harmonization of national legislation and international norms. The article also provides recommendations for improving the legal environment for the development of the food market in Ukraine, which can facilitate the adaptation of legislation to international standards, enhance the competitiveness of agri-food products, and ensure the sustainable development of the agricultural sector. The implementation of international norms into the national legal framework will help integrate Ukraine into the global economy, ensuring an appropriate level of quality and safety for food products. Thus, this research underscores the importance of actively implementing international legal norms to create an effective legal environment that fosters the stable development of Ukraine's food market and responds to contemporary challenges.

Вступ. У контексті сучасних глобалізаційних процесів та інтеграції національних економік міжнародне право виступає важливим фактором, що суттєво впливає на правове регулювання різних секторів, зокрема агропродовольчого. В Україні, враховуючи стратегічну значущість агропродовольчого сектора для забезпечення продовольчої безпеки та соціально-економічного розвитку, інтеграція норм міжнародного права в національне законодавство набуває особливої

актуальності. Нормативні акти міжнародного права встановлюють стандарти безпеки харчових продуктів, види відповідальності та захисту прав споживачів, що є критично важливими для формування стабільного і прозорого середовища для діяльності суб'єктів продовольчого ринку. Дослідження впливу міжнародного права на правове регулювання даної теми в Україні дозволяє не лише виявити позитивні аспекти адаптації законодавства, а й виявити існуючі

виклики та бар'єри. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня організація торгівлі (СОТ) та Європейський Союз (ЄС), є невід'ємною складовою цього процесу, сприяючи розвитку агропродовольчої політики в Україні. Останні дослідження сучасних вітчизняних вчених в сфері правового регулювання продовольчого ринку акцентують увагу на важливості покращення нормативно-правової бази для забезпечення ефективності функціонування агропродовольчого сектора в Україні. Більшість науковців підкреслюють, що інтеграція в європейський простір є ключовою для підвищення конкурентоспроможності українських товарів на міжнародному ринку. Ефективне правове регулювання може стати механізмом, який стимулює впровадження інновацій та екологічно чистих технологій у сільському господарстві. Це дослідження зосереджується на впливі норм міжнародного права на правове регулювання продовольчого ринку в Україні, що включає кілька ключових аспектів. По-перше, вивчення основних принципів правового регулювання продовольчого ринку дозволяє визначити, які міжнародні стандарти і норми є найбільш релевантними для України. Це охоплює принципи безпеки харчових продуктів, екологічної відповідальності та захисту прав споживачів, які формують основу для стабільного функціонування агропродовольчого сектора. По-друге, аналіз впливу європейських норм на національне законодавство має важливе значення для виявлення шляхів адаптації українського законодавства до вимог Європейського Союзу. Це включає вивчення норм, що регулюють безпеку харчових продуктів, а також практики, що забезпечують дотримання цих норм на рівні національного законодавства. По-третє, оцінка ефективності механізмів контролю за дотриманням стандартів безпеки харчових продуктів є критично важливою для забезпечення споживчої довіри та якості продукції. Цей аспект передбачає аналіз існуючих механізмів моніторингу та контролю, а також пропозиції щодо їх удосконалення. Важливо також виявити основні виклики та перспективи у сфері правового регулювання агропродовольчого сектору, включаючи проблеми, пов'язані з недостатньою гармонізацією між національним і міжнародним правом, а також з бар'єрами, що стримують інтеграцію. Нарешті, розробка рекомендацій щодо покращення правового середовища для розвитку агропродовольчого ринку в Україні дозволяє сформулювати конкретні пропозиції, що сприятимуть адаптації законодавства до міжнародних стандартів, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світовій арені та забезпеченню стійкого розвитку аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання є невід'ємним елементом стабільності та розвитку агропродовольчого сектору, оскільки формує основи для законодавчої, економічної та соціальної взаємодії учасників ринку. Успішне правове регулювання має на меті створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, що включає забезпечення захисту прав споживачів, прав власності та дотримання конкурентних норм. Нормативно-правова база, що регулює продовольчий ринок, є багатогранною і включає закони, постанови, а також міжнародні угоди, які суттєво впливають на господарську діяльність суб'єктів ринку. Правові засади, що регулюють цю сферу, забезпечують не лише стабільність і прозорість, але й сприяють розвитку конкурентоспроможності агропродовольчих підприємств. Європейський Союз (ЄС) відіграє провідну роль у формуванні законодавчих рамок, які охоплюють широкий спектр питань, від безпеки продуктів харчування до захисту прав споживачів. Основою правового регулювання у продовольчій сфері є спільна аграрна політика, яка включає різноманітні механізми підтримки сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки. Ця політика базується на принципах стабільності ринку, підтримки доходів фермерів та забезпечення якості продукції. Важливим аспектом є контроль за дотриманням норм безпеки продуктів, що здійснюється через європейське законодавство, яке регулює стандарти виробництва, обробки та розподілу продуктів харчування.

Слід підкреслити, що вивчення основних принципів правового регулювання продовольчого ринку є критично важливим для ідентифікації міжнародних стандартів та норм, що можуть бути адаптовані в Україні. Особливу увагу слід приділити принципам безпеки харчових продуктів, які відіграють центральну роль у формуванні довіри споживачів і забезпеченні їх здоров'я. Ці принципи включають вимоги до контролю якості на всіх етапах виробництва, обробки та розподілу, а також забезпечення чіткої інформації про склад і походження продуктів. Крім того, важливими є принципи екологічної сталості, які реалізуються через інтеграцію норм захисту навколишнього середовища у виробничі процеси. Це передбачає використання екологічно чистих технологій і ресурсозберігаючих практик, що сприяють збереженню природних ресурсів. Принципи захисту прав споживачів також набувають значного значення в контексті європейських стандартів. Вони передбачають не лише право на інформацію, але й механізми захисту споживачів у разі порушення їхніх прав. Додатково, принципи конкурентоспроможності та чесної конкуренції, що закріплені в законодавствах європейських країн, допомага-

ють забезпечити рівні умови для всіх учасників ринку. Інтеграція цих принципів у національну правову систему України сприятиме створенню ефективного і прозорого агропродовольчого ринку, відповідного сучасним викликам і потребам суспільства.

Правові норми ЄС забезпечують ефективне функціонування продовольчого ринку завдяки створенню загальних стандартів, які сприяють гармонізації законодавств держав-членів. Це дозволяє знизити бар'єри для торгівлі та забезпечити рівні умови для всіх учасників ринку. Наприклад, Регламент (ЄС) № 1169/2011 визначає вимоги до інформації про харчові продукти, що підвищує прозорість для споживачів [1]. Дослідження показують, що правове регулювання у країнах ЄС активно сприяє запобіганню правопорушенням у сфері продовольства. Системи контролю за дотриманням законодавства включають регулярні перевірки, аудит підприємств та механізми реагування на порушення. Це забезпечує високу правову культуру серед учасників ринку, що, в свою чергу, підвищує довіру споживачів. Крім того, правові засади включають елементи соціальної відповідальності бізнесу, що є важливим чинником у забезпеченні ефективності діяльності агропродовольчих підприємств. Суб'єкти господарювання заохочуються до дотримання етичних норм у виробництві, що підвищує їхню репутацію та конкурентоспроможність. Уряди європейських країн активно впроваджують програми підтримки екологічно чистих технологій, що також впливає на юридичну відповідальність у продовольчій сфері.

Країни ЄС беруть участь у численних міжнародних угодах, які регулюють торгівлю продовольчими товарами, такі як угоди Світової організації торгівлі (СОТ). Це забезпечує відповідність національного законодавства міжнародним нормам і стандартам. В Україні інтеграція в міжнародні правові системи стає все більш актуальною, оскільки це забезпечує відповідність національного законодавства світовим стандартам. Основним механізмом реалізації цього процесу є укладення міжнародних угод, які визначають правила торгівлі продовольчими товарами. Країни-учасниці Світової організації торгівлі (СОТ) зобов'язані дотримуватись стандартів, що регулюють безпеку та якість харчових продуктів. Це, в свою чергу, спонукає Україну адаптувати своє законодавство до цих вимог.

Директиви Європейського Союзу також мають значний вплив на розвиток національної правової системи. Вони охоплюють широкий спектр питань, від безпеки харчових продуктів до прав споживачів. Зокрема, впровадження європейських стандартів забезпечує підвищення якості

продукції та захист прав споживачів. Інтеграція в міжнародні правові системи дозволяє Україні залучати іноземні інвестиції в аграрний сектор, що сприяє розвитку економіки. Разом з тим, дотримання міжнародних норм підвищує довіру споживачів до національної продукції. Проте, адаптація до міжнародного права також ставить перед Україною певні виклики. Необхідно оновлювати законодавство, щоб усунути правові колізії та забезпечити ефективний контроль за дотриманням норм. Крім того, важливо забезпечити спільну роботу між державними органами, підприємствами та споживачами для реалізації міжнародних зобов'язань. Дослідження показують, що належна імплементація міжнародних норм сприяє зниженню бар'єрів для торгівлі та покращенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках. Урядові програми підтримки аграрного сектору також повинні бути спрямовані на відповідність міжнародним стандартам. Важливим аспектом є забезпечення прозорості у регулюванні продовольчого ринку. Підвищення правової свідомості учасників ринку допоможе уникнути правопорушень і покращити імідж національних виробників.

Отже, вплив міжнародного права на правове регулювання суб'єктів продовольчого ринку в Україні є визначальним фактором для сталого розвитку агропродовольчої системи. Успішна інтеграція в міжнародне правове поле дозволить Україні зміцнити свою позицію на світовій арені. З урахуванням сучасних викликів, важливо продовжувати дослідження у цій сфері, щоб забезпечити дотримання міжнародних зобов'язань та адаптацію національного законодавства до європейських стандартів. Тільки спільними зусиллями можна досягти сталого розвитку агропродовольчого ринку, що відповідає сучасним вимогам. Для прикладу оновлене правове регулювання діяльності суб'єктів продовольчого ринку в Польщі є важливим елементом забезпечення стабільності та конкурентоспроможності аграрного сектору. Польська система регулювання базується на численних законодавчих актах, що визначають правила функціонування ринку харчових продуктів. Наприклад, Закон про безпечність харчових продуктів і харчування від 25 січня 2006 року (*Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia*) є основним нормативним актом, що визначає вимоги до виробництва, обробки та розподілу харчових продуктів [2]. Також Закон про ветеринарну діяльність (*Ustawa o działalności weterynaryjnej*) регулює питання безпеки харчових продуктів тваринного походження та контролю за здоров'ям тварин [2]. Закон про контроль якості харчових продуктів (*Ustawa o kontroli jakości produktów żywnościowych*) встановлює правила контролю

за якістю та безпечністю продуктів харчування на всіх етапах їх обробки [2]. Закон про захист прав споживачів (*Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów*) регулює права споживачів на безпечність харчових продуктів та інформацію про них, а Закон про охорону навколишнього середовища (*Ustawa o ochronie środowiska*) [2] включає вимоги щодо екологічної безпеки в сільському господарстві та виробництві харчових продуктів [2]. У рамках Європейського Союзу Польща реалізує директиви, що регулюють безпеку харчових продуктів, що дозволяє інтегрувати національні норми з європейськими стандартами. Це сприяє підвищенню якості та безпеки продукції, а також захисту прав споживачів. Державна підтримка аграрного сектору є невід'ємною частиною правового регулювання. Програми субсидій та грантів стимулюють інвестиції в сучасні технології та інновації, що, у свою чергу, підвищує ефективність виробництва та конкурентоспроможність польських виробників на міжнародному ринку. Правове регулювання також охоплює екологічні аспекти, що є важливим для сталого розвитку сільського господарства. Закони, що регулюють охорону довкілля, встановлюють вимоги до використання ресурсів і управління відходами. Споживачі, у свою чергу, отримують інформацію про походження продуктів та їх склад, що сприяє свідомому вибору. Отже, правове регулювання ефективності діяльності суб'єктів продовольчого ринку в Польщі є комплексним і багатограним процесом. Воно забезпечує не лише безпеку і якість продуктів, а й сприяє розвитку економіки, підтримці фермерів і захисту прав споживачів. Подальший позитивний розвиток правового поля в цій сфері вимагатиме адаптації до змінюваних умов ринку та потреб суспільства. У результаті, така політика дозволить зміцнити продовольчу безпеку та забезпечити сталий розвиток аграрного сектору Польщі.

Досвід європейських країн у сфері правового регулювання продовольчого ринку надає цінні уроки щодо забезпечення ефективності функціонування цієї важливої галузі. Одним із ключових аспектів, який впливає на ефективність правового регулювання, є активна взаємодія між державними органами, підприємствами та споживачами. Встановлення механізмів зворотного зв'язку між цими учасниками є необхідним для оперативного реагування на зміни в умовах ринку та потребах суспільства. Прозорість є одним із основних принципів, на яких ґрунтуються правові засади продовольчого ринку в Європі. Державні органи зобов'язані надавати чітку і доступну інформацію про законодавчі норми, що регулюють ринок. Це забезпечує споживачам можливість ухвалювати обґрунтовані рішення, а підприємствам – дотри-

муватись правил. Впровадження електронних платформ для комунікації між усіма учасниками ринку сприяє підвищенню рівня прозорості. Стабільність правового середовища також є критично важливою для розвитку агропродовольчих підприємств. Дослідження показують, що відсутність правових колізій і чіткість норм забезпечують сприятливі умови для інвестування в сільське господарство. Європейські країни реалізують програми, які підтримують малий і середній бізнес, надаючи їм доступ до фінансування і технічної допомоги.

Відповідальність підприємств стає все більш важливою в контексті правового регулювання. Компанії, які беруть на себе відповідальність за екологічні та соціальні наслідки своєї діяльності, отримують конкурентні переваги. Законодавство, яке стимулює практики сталого розвитку, сприяє впровадженню інновацій та покращенню іміджу компаній серед споживачів. Слід підкреслити, що начну роль у правовому регулюванні відіграє система юридичної відповідальності, яка покликана забезпечити дотримання законодавства. Класифікація видів відповідальності сприяє розумінню механізмів притягнення до відповідальності та формує основи для запобігання правопорушенням. Дослідження впливу зовнішньоекономічної діяльності на юридичну відповідальність вказує на необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів.

Висновки. Впровадження міжнародних норм у національне правове поле забезпечує інтеграцію України в глобальну економіку і підвищує конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних ринках. Важливим аспектом є активізація правових механізмів, які регулюють відносини на продовольчому ринку. Це включає розробку нових нормативно-правових актів, а також удосконалення існуючих, з метою забезпечення прозорості та передбачуваності в діяльності суб'єктів. Дослідження показують, що дотримання законодавчих норм безпосередньо впливає на результати діяльності підприємств, підвищуючи довіру з боку споживачів і інвесторів. Систематизація юридичної відповідальності та підвищення правової свідомості учасників ринку є критично важливими для стабільності продовольчої системи країни. Освіта і правове навчання персоналу підприємств також відіграють важливу роль у запобіганні правопорушенням. Узагальнюючи, можна стверджувати, що правові засади забезпечення ефективності діяльності суб'єктів продовольчого ринку повинні базуватися на принципах законності, прозорості та відповідальності. Зміцнення правових механізмів, адаптація до міжнародних стандартів та активна участь держави у регулюванні цієї сфери є необхідними для досягнення

сталого розвитку продовольчого ринку в Україні. Основні висновки, що випливають із аналізу, вказують на ключові аспекти, які потребують уваги та подальшої роботи. По-перше, важливість інтеграції з європейськими стандартами. Адаптація національного законодавства до європейських норм значно підвищує конкурентоспроможність українських агропродовольчих товарів на міжнародному ринку. Це також сприяє покращенню стандартів безпеки та якості продукції, що є критично важливим для забезпечення довіри споживачів. По-друге, необхідність розвитку механізмів контролю, адже ефективні механізми контролю за дотриманням стандартів безпеки є критично важливими для підвищення довіри споживачів. Регулярні перевірки та аудити не лише допомагають запобігти правопорушенням, а й забезпечують високу правову культуру серед учасників ринку. По-третє, підприємства, які дотримуються етичних норм і принципів сталого розвитку, здобувають конкурентні переваги. Це сприяє покращенню їх репутації та підвищенню довіри з боку споживачів, що в свою чергу підсилює їх позиції на ринку. По-четверте, активна взаємодія між державними органами, підприємствами та споживачами є важливою для оперативного реагування на зміни в ринкових умовах. Встановлення механізмів зворотного зв'язку допомагає адаптувати законодавство до потреб суспільства і ринку.

Перспективи подальших досліджень у сфері правового регулювання продовольчого ринку

можуть включати кілька важливих напрямків. По-перше, глибше дослідження впливу нових технологій. Вивчення впливу цифровізації та інновацій на агропродовольчий сектор, а також можливостей використання нових технологій для підвищення ефективності правового регулювання стане актуальним. По-друге, дослідження правового регулювання продовольчого ринку в інших країнах дозволить виявити найкращі практики, які можуть бути адаптовані в Україні. Цей підхід сприятиме розширенню знань про ефективні механізми, які вже успішно застосовуються. По-третє, вивчення соціально-економічних наслідків від впровадження нових правових норм на агропродовольчий ринок. Це включає акцент на вплив на малий і середній бізнес, що може сприяти більшій обізнаності про потреби різних учасників ринку. По-четверте, розробка рекомендацій для державної політики. Формування конкретних рекомендацій для державних органів щодо вдосконалення правового регулювання, яке сприятиме сталому розвитку агропродовольчого сектору, є важливим кроком. Таким чином, подальші дослідження в цій сфері можуть суттєво сприяти розвитку ефективних правових механізмів, які забезпечать сталий розвиток агропродовольчого ринку в Україні. Комплексний підхід до адаптації правового середовища дозволить Україні зміцнити свою позицію на міжнародному ринку та забезпечити належний рівень якості і безпеки продовольчих товарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1169/2011 від 25 жовтня 2011 року про надання споживачам інформації про харчові продукти, про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1924/2006 та (ЄС) № 1925/2006 та про скасування Директиви Комісії 87/250/ЄЕС, Директиви Ради 90/496/ЄЕС, Директиви Комісії 1999/10/ЄС, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2000/13/ЄС, Директиви Комісії 2002/67/ЄС, Директиви Комісії 2008/5/ЄС та Регламенту Комісії (ЄС) № 608/2004 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-11#Text
2. Baza Internetowy System Aktów Prawnych <https://isap.sejm.gov.pl>

REFERENCES

1. Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the provision of food information to consumers, amending Regulations (EC) No 1924/2006 and (EC) No 1925/2006 of the European Parliament and of the Council and repealing Commission Directive 87/250/EEC, Council Directive 90/496/EEC, Commission Directive 1999/10/EC, Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council, Commission Directive 2002/67/EC, Commission Directive 2008/5/EC and Commission Regulation (EC) No 608/2004 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-11#Text
2. Baza Internetowy System Aktów Prawnych <https://isap.sejm.gov.pl>

РОЗДІЛ VI. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-4-04>

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗСУДУ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ (ПИТАННЯ ЦІННОСТЕЙ В ПРАВОЗАСТОСУВАННІ)

Ванджурак Р. В.*доктор філософії з права (Ph.D.),**докторант Національної академії внутрішніх справ,**керівник Адвокатського бюро Романа Ванджурака, адвокат**вул. Хрещатик, 7/11, офіс 322, Київ, Україна**orcid.org/0000-0002-8474-2276**promarv@ukr.net*

Ключові слова: розсуд, дискреція, суб'єкти правозастосування, аксіологія, філософія права.

У пропонованій статті здійснено спробу дослідити розсуд суб'єктів правозастосування з філософсько-правової точки зору, зокрема в аксіологічному аспекті, тобто з позиції ціннісних орієнтирів права. Це зумовлено передусім тим, що при вивченні доступних за темою напрацювань хоч і було встановлено значний діапазон наукових робіт на предмет ціннісних орієнтирів права, та поряд з цим, досліджень на тему аксіологічного аспекту такої форми правозастосування, як розсуд, не виявлено. Разом з цим, заявлене питання є актуальним, позаяк, з одного боку – наразі не має злагоженості думок щодо необхідності взагалі такого інструменту правозастосування як дискреційні повноваження в призмі ризику перетворення розсуду на процесуальне свавілля, тоді як з іншого – не до кінця визначено, якими критеріями такий розсуд має керуватися при здійсненні дискреційних процедур. У цьому дослідженні відстоюється думка (яка опирається на погляди науковців й підкріплюється судовою практикою міжнародного й національного рівнів), що основними засадами при здійсненні суб'єктами правозастосування дискреційних повноважень мають виступати у першу чергу загальнолюдській цінності. За допомогою методів дедуктивно-логічного аналізу, індуктивного узагальнення та аналогії в результаті проведеного дослідження сформовано висновок, що істинна інформація, як невід'ємний елемент розсудових процедур, далеко не завжди є достатньою умовою для прийняття розумного та справедливого дискреційного рішення, тож питання істинності такого рішення має тісно корелювати з аксіологічним його аспектом, тобто таким, що базується на фундаментальних ціннісних вимірах, таких як: як гідність, свобода, рівність, справедливість тощо. Це дослідження є оригінальним, оскільки розсуд суб'єктів правозастосування досі у такий спосіб ніхто не досліджував та має вагомому практичну значущість, адже неможливо усвідомити той чи інший предмет або явище без його пізнання на рівні ціннісних орієнтирів права. Порушена у цьому дослідженні проблематика може бути предметом більш глибокого вивчення на рівні монографічних досліджень й стати приводом для подальших наукових диспутів.

AXIOLOGICAL ASPECT OF JUDGMENT OF LAW ENFORCEMENT SUBJECTS (QUESTIONS OF VALUES IN LAW ENFORCEMENT)

Vandzhurak R. V.

*Doctor of Philosophy in Law (Ph.D.),
Doctoral Student of the National Academy of Internal Affairs,
Head of the Law Office of Roman Vandzhurak, Lawyer
Khreschatyk str., 7/11, office 322, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8474-2276
promarv@ukr.net*

Key words: *judgment, discretion, subjects of law enforcement, axiology, philosophy of law.*

In the proposed article, an attempt is made to investigate the judgment of law enforcement subjects from a philosophical and legal point of view, from an axiological aspect, i.e. from the standpoint of value guidelines of law. This is due primarily to the fact that, while studying available works on the topic, although a significant range of scientific works about value orientations of law was established, no studies on the axiological aspect of such a form of law enforcement as discretion were found. Along with this, the stated issue is relevant, because, on the one hand, there is currently no consensus regarding the need for such a law enforcement tool as discretionary powers in the prism of the risk of turning discretion into procedural arbitrariness, while on the other hand, it is not fully determined what criteria such discretion must be exercised in the exercise of discretionary procedures. This study advocates the opinion (which is based on the views of scientists and is supported by judicial practice at the international and national levels) that the main principles in the exercise of discretionary powers by subjects should be first human value. With the help of methods of deductive and logical analysis, inductive generalization and analogy, as a result of the conducted research, the conclusion was formed that true information, as an integral element of discretionary procedures, is far from always a sufficient condition for making a reasonable and fair discretionary decision, therefore, the question of the truth of such a decision must be closely correlated with its axiological aspect, that is, one based on fundamental value dimensions, such as dignity, freedom, equality, justice, etc. This study is original, because the discretion of law enforcement subjects has not been investigated in this way until now, and it is of great practical significance, because it is impossible to understand this or that subject or phenomenon without knowing it at the level of value guidelines of law. The issues raised in this study can be the subject of deeper study at the level of monographic studies and become a reason for further scientific debates.

Вступ. Усе має свою цінність й право не є виключенням. Ба більше, з однієї сторони право є засобом утілення в життя таких загальнолюдських цінностей, як свобода, гідність, рівність, справедливість тощо, в той час як з іншої сторони – воно (право), як цінність, вимірюється саме ціннісними орієнтирами, позаяк та чи інша правова норма або рішення органу владних повноважень вважатиметься правомірним чи справедливим з погляду громадян, наскільки воно захищає їх права та свободи, тобто є для них цінним (подекуди поступаючись навіть істинності).

Особливо гостро питання цінності права прослідковується в сфері його правозастосування

й куди більше, коли мова заходить про таку його форму як розсуд, тобто узаконену можливість уповноважених державою осіб (суб'єктів правозастосування) ухвалювати свої рішення на основі внутрішнього переконання (дискреційних повноважень). До речі, останнє зазвичай теж формується на особистих світоглядно-ціннісних орієнтирах суб'єктів правозастосування. Олії у вогонь додає ще й те, що в колах науковців та практиків не втихають дискусії щодо доцільності розсуду як інструменту правозастосування взагалі, де одна група відстоює переконання у його необхідності, виходячи з неможливості права охопити всі випадки життя й для вирішення тієї чи іншої справи треба засто-

совувати розсуд, тоді як інша – відстоює думку, що такий інструментарій часто-густо призводить до суб'єктивізму й навіть свавілля.

Не висловлюючи прихильності жодному зі згаданих таборів юридичної думки доводиться констатувати, що досі такий доволі спірний інструмент правозастосування як розсуд суб'єктів правозастосування не був предметом наукового аналізу в призмі ціннісних орієнтирів. А відтак, видається доцільним дослідити це поняття в аксіологічному ракурсі (питаннями ціннісного аспекту права, тобто цінності права, правової цінності та права як цінності займається правова аксіологія, як складова філософії права).

Звідси метою цієї статті є дослідити зміст розсуду як правового концепту в аксіологічному контексті, тобто в ціннісних вимірах останнього.

Матеріали та методи. В сучасній юридичній літературі можна зустріти чимало робіт, присвячених аналізу форм законодавчого закріплення фундаментальних правових цінностей у базових принципах права, на яких ґрунтується нормативна регламентація правозастосування. Як зазначає О.С. Копитова, до таких цінностей належить визнання людини, її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканості й безпеки в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Закріплений конституційний постулат за своїм змістом є метою й принципом, що визначає загалом діяльність держави, створення законодавчих засад регулювання такої діяльності та відповідальність держави перед людиною загалом [1, с. 195].

При цьому більшість авторів наголошують на тому, що провідна роль у реалізації й захисті правових цінностей належить саме судовому правозастосуванню, а згаданий вище й виражений у ст. 3 Конституції України принцип визначає загальну ціннісну спрямованість правозастосовного процесу та узгоджується з основоположними принципами права, такими як: справедливість, рівність, свобода, гуманізм. Зазначені принципи становлять основу права, є його ідейним наповненням, а також головними ціннісними орієнтирами. Відтак, головним завданням суб'єкта правозастосування є насамперед дотримання основних принципів права при формулюванні та прийнятті процесуальних рішень [2, с. 246–247].

У цьому відношенні висловлюється також думка про те, що аксіологічні засади права потрібно розглядати не лише як необхідні умови для його правильного застосування, але й у контексті постійного, надійного та ефективного захисту проти зловживань у судочинстві, а відтак відстоюється погляд про доцільність запровадження ідеології судового правозастосування [3, с. 17], заснованої саме на таких засадах.

Варто зауважити, що систематизований аналіз аксіологічного виміру права був представлений у монографії О.О. Бандури «Єдність цінностей та істини у праві», в якій автор відстоює тезу, згідно з якою для набуття належної соціальної цінності судовий вирок мусить спиратися на істинну картину злочинної події, істинну кваліфікацію злочину (яка передбачає істинне тлумачення юридичних норм), істинне розуміння особистості підсудного. Істина інтерпретується автором не лише як умова реалізації системи правових цінностей, але й як одна з невід'ємних складових цієї системи цінностей [4].

У своєму ґрунтовному та багатоплановому монографічному дослідженні О.В. Гришук «Філософія конституційних цінностей» аргументується теза про те, що система соціально-правових цінностей є серцевиною будь-якої правової ідеології та репрезентує відповідний тип праворозуміння на рівні суспільної, буденної чи професійно-юридичної правосвідомості. Зокрема, йдеться про те, що правовий ідеал як ціннісне уявлення про бажане право та складова правової ідеології істотно та якісно впливає на правотворення, тлумачення права, правореалізацію та правозастосування [5, с. 368].

Та поряд з цим, варто відзначити, що в наукових працях, присвячених аналізу аксіологічних підвалин права, здебільшого, оминається увагою проблематика, пов'язана з особливостями їх реалізації в контексті здійснення дискреційних повноважень суб'єктами правозастосування.

Тому, в ході цього дослідження ціннісних орієнтирів формування дискреційних рішень суб'єктів правозастосування, було використано метод аксіологічного аналізу, в основу якого покладено принцип ціннісної зумовленості будь-якого виду пізнавальної чи практичної діяльності людини та з'ясовано, що будь-які уявлення про адекватність та справедливість дискреційних рішень суб'єктів правозастосування вибудовуються, насамперед, у аксіологічній площині, і якщо такі уявлення не узгоджуватимуться з істинними знаннями про обставини розглядуваної справи, то у цьому разі не може йтися про законність та справедливість прийнятого на їхній основі рішення.

Результати та обговорення. Одним із головних засобів реалізації ціннісних запитів та ідеалів людства є право, як система механізмів регулювання відносин у суспільстві та забезпечення необхідних життєвих благ для його представників. У свою чергу саме право також має відповідні ціннісні засади, на яких воно ґрунтується і які визначають зміст, напрямки розвитку та формують характеристики права та його інститутів і використовуються з метою оцінки діючого права [6, с. 1052] на предмет його відповідності цільо-

вим параметрам правового регулювання у конкретному взятому соціумі.

У найзагальнішому розумінні, головною змістовною ознакою поняття «цінність» є значущість окремих реалій дійсності або ж абстрактних ідей чи еталонів щодо задоволення духовних і матеріальних людських потреб, інтересів, цілей тощо [7, с. 992]. Вони є результатами узагальнення соціального досвіду і виконують функцію орієнтирів належності в суспільно-культурному житті. При цьому із входженням людства в еру цивілізованої історії одним з головних засобів реалізації ціннісних запитів та ідеалів є право як система механізмів регулювання відносин у суспільстві та забезпечення необхідних життєвих благ для його представників.

Ведучи мову про формування європейських правових цінностей та їх вплив на політико-інтеграційні процеси, що мали своїм наслідком утворення такої наднаціональної організації, як Європейський Союз, слід згадати, насамперед, зміст ст. 2 Маастрихтського Договору про Європейський Союз, яка визначає, що «Союз заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Такі цінності є загальними для держав-учасниць в рамках спільноти, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків» [8].

Слід відзначити, що концептуальні основи більшості з перелічених вище ціннісних засад сягають своїм корінням ще інтелектуальних традицій Античної Греції, яку по праву називають «колицкою демократії». При цьому давньогрецькі філософи у своїх умоглядних міркуваннях часто-густо на багато віків випереджали власну епоху, висловлюючи погляди, які йшли у розріз з сучасною їм суспільною думкою і здобули своє визнання у досить віддаленому майбутньому [9, 10].

Сократівську ідею гідності людини як правової цінності розвинув у своєму вченні Аристотель, обґрунтовуючи тезу про те, що держава – це спілкування вільних людей, спроможних власноруч творити та розвивати власну природу, вдосконалюючи свої здібності. Право ж, на його думку, може вважатися справедливим лише тією мірою, якою воно надає можливості людині для такого вдосконалення та самореалізації. Звідси, основою почуття власної гідності людини є здатність творити свою долю, оскільки на думку Аристотеля притаманне кожному почуття любові до самого себе не випадкове, а укорінене в нас самою природою [11, с. 412].

В руслі дослідження проблеми аксіологічних підвалин розсуду суб'єктів правозастосування,

засаднича функція такої правової цінності, як людська гідність, полягає, з одного боку, у неприпустимості жодних дискримінаційних підходів при формуванні та прийнятті процесуальних рішень, тоді як з іншого – у сприянні подальшої асиміляції засуджених із законослухняною частиною людської спільноти та повернення їх до гідного людини способу життя.

Втім, слід мати на увазі, що попри цілком очевидну плюралістичність та релятивізм у тлумаченнях змісту людської гідності, це поняття має центральне значення та залишається загальним мінімальним ядром в інтерпретаціях прав людини та умов їх дотримання [12, с. 724].

Справді, використання приміром судами поняття «людської гідності» поки що не увінчалось розробкою будь-якого універсального визначення, чи хоча б якихось спеціальних послідовних національних тлумачень. Але це не означає, що гідність не відіграє жодної ролі в судовому тлумаченні прав людини. Проте, на відміну від представників тваринного світу, людина не народжується «людиною» у повному розумінні цього поняття. Для того щоб стати такою вона має інтегруватися з певним суспільством, засвоюючи його мову, знання, досвід, культурні цінності, норми тощо. А такі атрибути не є об'єктами генетичного наслідування, а стають результатами виключно соціалізаційних процесів, юридичне гарантування умов успішного здійснення яких і мають передбачати основоположні права та свободи людини.

У цьому відношенні доречно згадати, що вже у Аристотеля ми знаходимо концептуальні основи цієї ідеї. Аристотель вважав, що людина сама створює себе, тобто природа дає людині лише «матерію», котрій ще належить набути відповідної «форми». Цей висновок набуває принципового значення при вирішенні питань, пов'язаних з визначенням кола базових умов становлення й розвитку людської особистості, на забезпечення яких мають орієнтуватися основоположні права та свободи людини, а, відповідно, і процесуальні рішення, правовий характер яких визначається ступенем дотримання цих прав і свобод [13, с. 90].

Відтак, можна цілком переконливо стверджувати, що гуманістична спрямованість європейського права ґрунтується, насамперед, на ідеї та пріоритеті людської гідності, як фундаментальної цінності, яка визначає його моральні основи. Тому й не випадково, що Євромайдан 2014 року носив назву Революції Гідності, адже головною рушійною силою цих подій стало прагнення громадян України відстояти цю базову цінність шляхом повернення до європейських культурних витоків після тривалого перебування під владою російсько-радянської імперії.

Втім, гідності людини в першу чергу як особистості підтримували не всі науковці. Приміром, аналізуючи змістовні характеристики людської гідності як правової цінності, відомий вітчизняний дослідник П.М. Рабінович наголошував на тому, що гідність – це цінність людини як такої, самої по собі (самоцінність) – незалежно від будь-яких її біологічних чи соціальних особливостей [14, с. 21]. Як бачимо, в цьому ключі гідність людини розглядається вже не лише з точки зору її індивідуальних здобутків, соціального статусу, походження тощо, але насамперед крізь призму самої причетності до роду людського, здатного осмислювати як власне буття, так і надавати смислу усім речам буття природного. Інакше кажучи, за словами І. Канта, – людина «є не засобом, а метою», тобто вона сама здатна до автономії та розумної реалізації власної природженої самобутності за «законами свободи» й ці закони, на відміну від законів природи, називаються моральними [15, с. 120–121].

Таке урівнювання людей як морально автономних суб'єктів у їхній людській гідності стало зрештою підставою для універсалізації прав людини й громадянина, що знаходить своє пряме відображення у преамбулі та ст. 1 Загальної декларації прав людини 1948 року, згідно якої – «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [16].

Спрямована на утвердження пріоритету людської гідності як правової цінності міжнародна система захисту прав людини дістала подальший розвиток у створенні регіональних, зокрема європейських, правозахисних механізмів. З метою забезпечення економічної та демократичної стабільності в Європі створено такі організації, як Рада Європи, Європейський Союз і Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). При цьому значущість Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод полягає не лише у закріпленні людської гідності, прав та свобод людини, а, насамперед, у забезпеченні механізму їх впровадження, визначальна роль у якому відводиться Європейському судові з прав людини, рішення якого є засобом захисту гідності та прав людини у рамках Ради Європи. Тож передбачена Конституцією України правова держава має будуватися на верховенстві права з огляду на ідею людської гідності, бо саме держава існує для людини, а не навпаки [17, с. 50].

Відповідним чином розсуд суб'єктів правозастосування має орієнтуватися передусім на захист прав і свобод людини, а не на певні вузькодержавницькі інтереси та вигоди. Особливо це стосується тих випадків, коли, приміром суд, для забезпечення такого захисту вимушений відступати від певних усталених позицій і стандартів,

тоді як масове відступлення від попередніх правових позицій не вітається й порушує стандарти сталості судової практики [18, с. 257]. З іншого ж боку суддівський розсуд є гарантією обґрунтування судових рішень, оскільки суд має докладно проаналізувати фактичні обставини і навести аргументацію своєї правової позиції [19]. Відтак, відступаючи від правової позиції, суд має навести переконливу аргументацію свого рішення, адже для інакшого застосування припису закону в однаковій (або подібній) ситуації з аналогічним юридичним складом повинні існувати вагомі та розумні підстави [18, с. 258]. У першу чергу пов'язані з пріоритетністю захисту прав та свобод людини.

Наступні дві фундаментальні цінності європейського демократичного права – свобода та рівність – являють собою ті аксіологічні засади, без реалізації яких взагалі немислима сама навіть ідея демократії, а людська гідність залишатиметься не більше, ніж внутрішньою моральною якістю людини, без свого дійсного виявлення.

Так, скажімо, античний раб цілком міг усвідомлювати себе як повноцінного представника роду людського, однак фактично його суспільний статус був надто віддаленим від гідного ставлення до нього з боку вільних громадян полісу, що не сприймали його як рівного їм. Відповідно, людська гідність передбачає насамперед суб'єктивну свободу та рівність, котрі ще з античних часів пов'язувались з ідеєю справедливості.

У сучасному суспільстві завдяки тому, що технологічний прогрес давно уможливив скасування інституту рабства, правова свобода стає універсальною людською цінністю (а не лише привілеєм обраних). Вона є конституційно закріпленою у законодавствах усіх демократичних держав.

Так, право на свободу є невідчужуваним та невід'ємним конституційним правом людини, яке серед іншого передбачає можливість вибору своєї поведінки, у тому числі – самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів тощо. Право на свободу означає, що особа у своїй діяльності є вільною від зовнішнього втручання, за винятком законних обмежень [20, с. 12].

Тобто свобода суб'єктивної самореалізації людини є припустимою у тих межах, що визначені законом з метою гарантування правової свободи інших суб'єктів, позаяк, за відсутності таких обмежень, унеможливилуватиметься уникнення конфліктних зіткнень інтересів, про що застерігали ще давньогрецькі мислителі (Платон у творах «Держава», «Політик», «Закони»; Аристотель у «Політиці», «Нікомаховій етиці» тощо).

Тому законне обмеження свободи вже у ті часи розглядалося як єдиний засіб її забезпечення шляхом встановлення певної «нормативної міри» для

приборкання «рудиментарно-тваринного ества» людини. За словами Аристотеля, хто вимагає, аби панував закон, очевидно, хоче, щоб панували божество і розум, а хто вимагає, аби панувала людина, проявляє певне дикунство, бо пристрасть є саме тим, що зводить навіть найкращих правителів з істинного шляху; закон же – це розум поза пристрастями й бажаннями [11, с. 96].

Безперечно, сучасне розуміння свободи як правової цінності багато в чому відрізняється від давньогрецького, проте сама ідея кореляції сутнісного змісту права не лише з заборонами та зобов'язаннями, а, насамперед, із забезпеченням можливостей вільного самовизначення й самореалізації людини в суспільному житті, стало стійкою традицією для європейської правової культури.

До того ж, категорія «свобода у праві» визначається, як легітимізований і санкціонований державою простір для реалізації поведінки суб'єктів, нормативно визначений у правах та обов'язках людини і громадянина, в яких право є межею між свободою і свавіллям та вказує на визначену міру (баланс), що забезпечує свободу особи, суспільства й держави [21, с. 172].

Таким чином, свобода є однією з найважливіших правових цінностей, яка лежить в основі будь-якої правової системи. Вона є не тільки основою для розвитку демократії й захисту прав людини, але й визначає сутність самого права [22, с. 28].

З іншого боку, будучи необхідним компонентом гідного людського існування, свобода, у той же час, є засобом, яким далеко не всі здатні в однаковій мірі успішно користуватися. Чим більшу міру суб'єктивної свободи забезпечує правова система певного суспільства, тим більш віддаленим від стану фактичної рівності громадян опиняється дане суспільство, що істотно дестабілізує його та зменшує гарантії реального захисту права на власність, на життя, на особисту недоторканність тощо [23, с. 156].

Свобода завжди породжує прогресуючу нерівність, а фактична рівність може досягатися лише ціною тотального знищення свободи. Позаяк природні задатки людей є різними, в міру розширення свободи їх реалізації, відповідно поглиблюватиметься й економічна нерівність між ними, що, у свою чергу, сприятиме зростанню нерівності соціальної. Протидією тому є організація правового регулювання відносин на засадах правової рівності, тобто – наділення усіх членів суспільства однаковим правовим статусом, безвідносно до майнового, соціального, гендерного та іншого цензу [24, с. 735].

Певна річ, що з точки зору самої ідеї права тут йдеться аж ніяк не про прагнення встановлення фактичної рівності, а про правове забезпечення рівних «стартових умов» для кожного учасника

правовідносин. Однак при цьому не передбачається однакова для всіх «винагорода на фініші» (немов у спортивних змаганнях, не усі стають призерами, але правила проведення змагань є однаковими для всіх).

Щодо дискреційних процедур, принцип рівності полягає передусім у визнанні неприйнятності будь-яких виявів дискримінації в плані дотримання законних суб'єктивних прав та свобод у ході прийняття процесуальних рішень. Вагомим прикладом у контексті реалізації принципу рівності є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» від 11 червня 2002 року за заявою Кевіна Вілліса, який після смерті дружини залишився із двома неповнолітніми дітьми, утримання яких становило для нього матеріальні складнощі, а тому потребував фінансової допомоги від держави. Але в допомозі йому було відмовлено, з підстав, що на таку допомогу може претендувати лише жінка-вдова. Заявником було вичерпано всі заходи національного рівня й він звернувся до Європейського суду з прав людини. У своєму рішенні Європейський суд констатував, що у матеріалах справи немає жодної інформації, яка б свідчила, що заявник не відповідає критеріям законодавства для виплати подібної допомоги і йому було відмовлено виключно на тій підставі, що він є чоловіком, а не жінкою [25].

Суд дійшов висновку, що в аналогічній ситуації особа жіночої статі справді отримала б допомогу, про яку просив Вілліс, але положення законодавства Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії були дискримінаційними, а тому – мало місце порушення принципу рівності [26, с. 7].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що у сучасному суспільстві рівність як правове явище розвинулася до нормативно-юридичних форм, здатних виступити зразками, моделями, правилами можливого, належного або забороненого варіантів поведінки людей. На сьогодні сутність правової рівності полягає, зокрема у вимозі однакового становища усіх людей перед законом. Рівність прав і свобод сьогодні є одним з основних принципів конституційного статусу людини і громадянина, показник загальнолюдської культури [27, с. 176].

Відтак можна стверджувати, що ідея рівності, первинно сформульована давньогрецькими мислителями й обґрунтована у європейській філософсько-правовій думці Нового часу, належить до фундаментальних засад самого існування сучасної правової демократичної держави, будучи ціннісною «опорою» гідності кожного в суспільстві, незалежно від індивідуально-суб'єктивних особливостей.

Поряд з цим, з ідеєю рівності тісно пов'язана така ключова правова цінність, як справедливість. Проте, далеко не будь-яку рівність можна обґрунтовано визнати справедливою і тим самим надати їй статусу «правової», тобто відповідної самій сутнісній «ідеї права». Право виникло і розвивається заради втілення у життя ідеї справедливості, воно є тим суспільним ідеалом на яке повинно орієнтуватися законодавство. Тоді як справедливість і є цим правом, при якому кожен індивід отримує те, чого заслуговує, що є його невід'ємною частиною й чого він так сильно потребує. Це своєрідна рівновага та баланс суспільних потреб і можливостей, де право уособлює справедливість, а справедливість має правову основу, тобто є реальною та захищеною правом [28, с. 11].

Таке трактування справедливості актуалізує подальші практичні пошуки аксіологічних основ права, того ціннісного виміру права, який зумовлює безумовний авторитет права не просто у регулюванні суспільних відносин, а у людинотворенні, становленні людини як творчої, непересячної особистості» [28, с. 10–11].

На думку Б.О. Кістяківського, – важливо, щоб право не розходилося зі справедливістю й саме право було справедливим [29] та отримало свою легітимацію на основі базових гуманістичних цінностей. Закон, в якому нівелюється принцип справедливості, стає неправовим, деспотичним, свавільним приписом влади, що возвеличує владу над людиною й робить останню засобом для досягнення вузьких державницьких цілей [28, с. 13]. Саме у такому разі особливої значущості набуває розсуд суб'єктів правозастосування, як засіб компенсації згаданої несправедливості у ході прийняття дискреційних рішень.

Проте, коли постає питання щодо справедливості судового розгляду загалом та дискреційних рішень зокрема, то у сучасній юридичній літературі це питання здебільшого зводиться до його суто процедурної площини й у ролі головного критерію виступає неупередженість та об'єктивність розгляду справи. Орієнтиром для цього є справедливий судовий розгляд з точки зору практики Європейського суду з прав людини, який передусім полягає у сукупності послідовних дій щодо розгляду й вирішення справи, що характеризується неупередженістю до учасників провадження й однаковою ставленням до прав та інтересів кожного з них. Зазначене може бути цілком застосоване й до діяльності національних судів, оскільки до них, власне, й звертаються з тим, щоб віднайти справедливість [30, с. 68].

Однак, часто зміст поняття «справедливість» часто прирівнюється до поняття «правової рівності», яке не є тотожним першому (вже хоча б через те, що «урівнювання різного» далеко не завжди

є виправданим). Як слушно зауважує Г. Радбрух, розглядувана виключно у юридичній площині справедливість – ідея формальна. Вона означає однаковий підхід до рівних і неоднаковий до нерівних за тією ж мірою, але вона не може встановити, по-перше, кого слід розглядати як рівного чи нерівного, і, по-друге, як слід трактувати рівних і нерівних. Рівність – завжди лише абстракція з наявної нерівності» [31, с. 157]. Іншими словами, як відзначив Д. Ллойд, істинність шкали цінностей неможливо довести логічно, але можливо лише прийняти чи відхилити, тому що ми відчуваємо, що просто не можемо вчинити інакше [32, с. 141].

Дійсно, наразі мало хто спроможний дати загальну та однозначну дефініцію ідеї справедливості, але практично будь-хто здатен відчути, що у тому чи іншому випадку щось є несправедливим.

Саме з огляду на відзначені обставини легітимується ідея розсуду суб'єктів правозастосування, як засобу коригування дискреційних рішень у напрямку підвищення міри їхньої справедливості. При цьому, звичайно ж, йдеться не про тотальне узалежнення таких рішень від суб'єктивної волі суб'єкта правозастосування, адже формування та здійснення останньої відбувається не у якомусь «культурному вакуумі», а в контексті певної системи ціннісних орієнтирів того соціуму, у якому чиниться правосуддя в розглядуваній справі та формується правосвідомість суб'єктів правозастосування. Тому такі аксіологічні підвалини виконують, врешті-решт, функцію тих критеріїв, узгодження з якими стає підставою для оцінки рішень суб'єктів правозастосування на предмет їх прийнятності з точки зору ідеї справедливості.

Разом з цим, попри ключовий характер вимоги справедливості по відношенню до рішень, що приймаються судом, законодавець не визначає яких-небудь нормативних критеріїв стосовно дотримання такої вимоги. Так, скажімо у ст. 370 КПК України наголошено, що судові рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим (ч. 1 вказаної статті), де законним визнається рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених цим Кодексом (ч. 2 цієї ж статті), обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 цього Кодексу (ч. 3 наведеної вище норми), а вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення (ч. 4 цитованої в цьому абзаці статті).

Втім, щодо того, яке рішення варто вважати справедливим і від чого варто відштовхуватися, визначаючи справедливість чи несправедливість судового рішення, законодавець не вказує. Очевидно, що така позиція зумовлена масштабністю та багатоаспектністю цього терміна, а також тим, що справедливість є морально-правовою категорією, яку неможливо чітко визначити в нормативному акті [33, с. 35].

Отже, можна погодитися з висновком про те, що принцип справедливості у діяльності суб'єктів правозастосування загалом й при ухваленні ними дискреційних процесуальних рішень зокрема є основоположною засадою, суть якої проявляється у такій формі організації процедур судового контролю та розсуду, що максимально відповідає уявленням людей про правду та збалансованість суспільних відносин у сферах перерозподілу особистих немайнових та майнових благ, призначення покарання і оцінки доказів [34, с. 151], а тому значною мірою виходить за межі формально-юридичної сфери. Не виключено, що це пов'язано й з тим, що головною метою правового регулювання є не самоцільний примус до дотримання нормативних приписів чинного законодавства, що є виразником волі державної влади, а сприяння налагодженню у суспільстві розумного та справедливого порядку, де останній передбачає прагнення такої збалансованості відносин, за якої мінімізується конфліктність індивідуальних, суспільних та державних інтересів.

Тож видається, що саме на вказаний напрям мають бути в першу чергу зорієнтовані дискреційні рішення суб'єктів правозастосування, аби вважатися справедливими та доцільними, попри те, що відсутні будь-які стандартизовані алгоритми, за якими б можна було визначити та зафіксувати нормативно у якості однозначно чітких критеріїв досягнення зазначеної мети. Функціонально справедливість полягає при цьому у збалансуванні різних потреб сторін, з метою страхування проти несправедливих юридичних наслідків і забезпечення необхідної гнучкості, необхідної для ефективною правової системи» [35, с. 19].

Загалом же принцип справедливості при визначенні заходів процесуального характеру, які застосовуються по відношенню до особи, яка вчинила правопорушення, мають передбачати адекватну та пропорційну правову реакцію на її дії. Зокрема, коли йдеться про справедливість визначення кримінально-правових санкцій, то вони мають відповідати характеру і ступеню суспільної небезпеки правопорушення, обставинам його скоєння, та особистості винної особи [36, с. 10]. Та попри це, навряд чи можна погодитися з позицією авторки щойно процитованих рядків стосовно того, що правильне застосування закону означає

справедливість прийнятого рішення. Не може бути законного, але несправедливого рішення, так само, як і справедливого рішення, прийнятого з порушенням закону [36, с. 9]. Адже, у такому разі, остерігатиметься некоректне отождошення права та закону, характерне для позитивістської доктрини.

У цьому плані варто згадати, що вже в епоху Античності (особливо в контексті римського права) мало місце чітке розмежування понять «*ius*» (право, справедливість) та «*lex*» (закон), оскільки далеко не будь-який офіційний юридичний закон відповідає самій ідеї права як розумного та справедливого порядку. Тож при дискреційному виробленні процесуальних рішень суб'єкт правозастосування керується принципом справедливості, здебільшого у тих випадках, законодавчі основи регулювання яких або містять певні прогалини та невизначеності, або ж характеризуються своєю невідповідністю домінуючим у суспільстві уявленням про правову справедливість. Тому, значну роль принцип справедливості відіграє у разі, коли є прогалини в законодавстві, тобто коли застосовують не аналогію закону, яка зазвичай прямо заборонена кримінальними кодексами, а аналогію права, тобто відносини врегульовуються відповідно до загальних принципів права та законодавства. При цьому принцип справедливості є засобом відновлення дисбалансу між все ж таки нерівними учасниками відносин, адже абсолютно збалансувати їхні права та обов'язки на законодавчому рівні практично неможливо» [37, с. 216–217].

Втім, якщо розглядати принцип справедливості виключно у процесуальній площині (тобто, абстрагуючись від інших його вимірів), то у цьому відношенні він полягатиме в рівному юридичному масштабі поведінки й у суворій відповідності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню» [37, с. 217]. Що ж стосується так званих «метаюридичних» його аспектів (моральних, аксіологічних, психологічних тощо), то фахові правознавці зазвичай розглядають їх як другорядні, похідні. Однак, якщо проаналізувати механізми впливу різних вимірів справедливості на її змістовні характеристики, то доведеться визнати протилежне, а саме – визначальну роль саме морально-ціннісних чинників права, оскільки від них у першу чергу залежить сам санкційний діапазон, в межах якого на процесуальному рівні оцінюється передбачувана принципом справедливості пропорційність юридичних наслідків масштабів вчиненого правопорушення.

До прикладу, для сучасного європейського права, в основу якого покладені принципи християнської етики, характерною є відмова від визнання смертної кари у якості різновиду покарання, тоді

як у країнах, де панує ісламська мораль, смертна кара є обов'язковим компонентом в системі мусульманського деліктного права. Більше того, у низці таких країн (наприклад, у Ємені), у разі вбивства мусульманина, форму смертної кари можуть обирати члени сім'ї жертви. Тож «категорії моралі у процесі реалізації справедливості повинні бути на першому плані, а не братися до уваги в міру можливості, адже мораль не можна відсувати на «периферію» справедливості, як це стверджувалося раніше. Окрім того, справедливість є надбанням людства, його скарбом, важливість якого для миру та спокою у світі визначено в тому числі у Декларації про принципи міжнародного права. У цьому документі справедливість фактично відіграє роль навіть не принципу права, а загально визнаної людської цінності, світового надбання, яке підлягає охороні як особливо важливе благо [37, с. 219].

Прикладом застосування принципу справедливості може слугувати Постанова Великої Палати Верховного Суду по справі №607/4316/17-ц від 25 березня 2019 року, в якій суд, незважаючи на наявність формальних підстав для відхилення доводів позивача, врахував конкретні обставини справи та задовольнив позов студента українського вишу – громадянина Нігерії, який несвоєчасно вніс оплату за навчання, через що був відрахований. Відомо, що належність виконання грошового зобов'язання є безвідносною до наявності чи відсутності вини кредитора. Таке зобов'язання є беззаперечним. Однак, незважаючи на те, що договором, укладеним між сторонами, передбачено, що виконавець мав право відрахувати замовника і розірвати договір, зокрема, у випадку несвоєчасної оплати за навчання Верховний Суд врахував, що зазначене прострочення відбулося з незалежних від позивача обставин – затримкою платежів, які виникли у зв'язку з перенавантаженням платіжної системи Центрального банку Федеративної республіки Нігерія. А тому дійшов висновку про необхідність поновлення студента у навчанні, концептуально обґрунтовуючи свою правову позицію наступним: «Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим

культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, яка відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка відображена в Конституції України. Отже, у сфері реалізації права справедливість проявляється у рівності всіх у своїх правах та перед законом, а справедливе застосування норм права повинно бути у свою чергу неупередженим, недискримінаційним [38].

Тому, істинна інформація щодо змісту та обставин розслідуваної події, як необхідна умовою правосуддя, складає лише предмет розсуду, а тому далеко не у будь-якому випадку є достатньою умовою для прийняття розумного та справедливого процесуального рішення. Адже між фактичним станом речей та деонтологічними уявленнями про належне не існує однозначного зв'язку. Такі уявлення залежать, здебільшого, від системи цінностей, в контексті якої вони формуються та функціонують. А тому питання істинності того чи іншого рішення має тісно корелювати з аксіологічним його аспектом, що базується на таких фундаментальних ціннісних вимірах, як гідність, свобода, рівність та справедливість. При цьому остання виконує своєрідну інтеграційну функцію по відношенню до решти аксіологічних орієнтирів в процесі судового розсуду, позаяк справедливість рішення передбачає дотримання принципу рівності всіх учасників правовідносин у їхній людській гідності та правовій свободі. Тож у випадках, коли закон та усталена судова практика не гарантують забезпечення відповідності зазначеним критеріям, належить зорієнтувати свою дискрецію на обґрунтоване коригування свого рішення у напрямку максимізації такої відповідності, навіть якщо це потребуватиме певного відходу від стандартів.

Висновки. Істинна інформація про зміст та обставин вирішуваної справи, як необхідна умова правосуддя, складає лише предмет розсуду, а тому далеко не у будь-якому випадку є достатньою умовою для прийняття розумного та справедливого процесуального рішення, адже це залежить й від системи цінностей, в контексті якої вони формуються та функціонують. Тож питання істинності того чи іншого дискреційного рішення суб'єкта правозастосування має тісно корелювати з аксіологічним його аспектом, що базується на таких фундаментальних ціннісних вимірах, як гідність, свобода, рівність, справедливість тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Копитова О.С. Судове правозастосування: окремі загальнотеоретичні питання до складових елементів. *Право і суспільство*. 2019. №4. С. 192–198. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-28>.
2. Перепелюк А.М. Принципи та вимоги права як основоположні засади правозастосовчої діяльності. *Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри* : науково-практичний юридичний журнал. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 3. С. 225–229.

3. Бобрешов Є.Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2011. 20 с.
4. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві. К.: НАВСУ, 2000. 200 с.
5. Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія. К.: «Компанія ВАІТЕ». 2019. 416 с.
6. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Оборотов Ю.М., Горобець К.В. Ціннісні засади права. Велика українська юридична енциклопедія. Т.2. *Філософія права*. Харків: Право, 2017. С. 1052–1055.
8. Мартинов А.Ю. МААСТРИХТСЬКИЙ ДОГОВІР. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с.: іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Maastrichtskey_dogovir/.
9. Ванджурак Р. В. Сократ й українська юриспруденція: передумови, сучасний вплив і майбутнє. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 1 (21). С. 47–53. DOI: <http://dx.doi.org/10.33270/02212101.47>.
10. Ванджурак Р. В. Філософсько-правові погляди давньогрецьких семи мудреців та їх вплив на сучасну українську юриспруденцію. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 2 (24). С. 38–44ю URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1512/150>.
11. Аристотель. Політика. К.: Основи, 2005. 240 с.
12. McCrudden C. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *The European Journal of International Law*. 2008. Vol. 19. № 4. P. 655–724.
13. Казацький В. Першоджерела ідеї прав і свобод людини: від Античності до Відродження. Інформація і право. 2021. №4(39). С. 90–97.
14. Рабінович П.М. Право людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 64 с.
15. Кант, Иммануил. Метафизика нравов. Litres, 2022.
16. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948. Документ ВРУ № 995_015 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text/.
17. Дучак Б. Л. Людська гідність у праві. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т.200. *Юридичні науки*. С. 47–50.
18. Фасій Б.В. Розсуд судді у забезпеченні прав і свобод людини: значення правової позиції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія «Право». Вип. 79. Ч. 1. С. 254–259. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.43>.
19. Савчин М. Свобода суддівського розсуду у світлі обґрунтованості рішень судів апеляційної та касаційної інстанції. 2017. URL: <https://yvu.com.ua/svoboda-suddivskogo-rozsudu-u-svitli-obgruntovanosti-rishen-sudiv-apelyatsijnoyi-ta-kasatsijnoyi-instantsij/>.
20. Кузьменко О.В. Свобода як принцип конституції і цінність громадянського суспільства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 1(36). С. 12–16. DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1.723>.
21. Осядло М.В. Свобода як цінність права (теоретико-правовий аспект): дис.... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 202 с.
22. Бондар Н.А., Міщенко М.С. Свобода як правова цінність: природа та особливості. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.3>.
23. Хірсін А.В. Методологія обґрунтування права: від класики до сучасності. К.: ТОВ «НВП Інтерсарвіс», 2013. 380 с.
24. Гришук О.В. Рівність. *Велика українська юридична енциклопедія. Т.2. Філософія права*. Харків: Право, 2017. С. 735–738.
25. *Willis v. the United Kingdom*. 2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>.
26. Кудрявцева О.М. Принцип рівності у практиці Європейського суду з прав людини. *Правова позиція*. 2021. №1 (30). С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-1.1>.
27. Чепульченко Т.О. Принцип рівності у праві як регулятор суспільних відносин: генеза та загальна характеристика. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2014. Вип. 3/4 (23/24). С. 172–176.
28. Подковенко Т. Справедливість у системі цінностей права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4(8). С. 10–14.
29. Кістяківський Б. Право як соціальне явище. *Вопросы права*. 1911. Кн. 8. № 4. <http://ecsocman.hse.ru/data/901/930/1219/14-Kistyakovskij.pdf>.
30. Тобота Ю.А. Поняття та критерії «справедливого судового розгляду» у рішеннях Європейського суду з прав людини. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1086. С. 65–68.
31. Радбрух Г. *Філософія права*. К.: Тандем, 2006. 316 с.

32. Lloyd D. The Idea of Law. L.: Penguin books, 1976. 395 p.
33. Бойко О. Справедливість як категорія кримінального процесуального права. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1533>.
34. Легких К.В. Справедливість як принцип діяльності національних судів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3 (69). Т. 2. С. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.2.25>.
35. Griffin J. G. Equity: Balancing certainty and flexibility to secure justice. *Fields: Journal of Huddersfield university*. 2020. Vol. 1. Issue 1. P. 1–21.
36. Кучинська О.А. Зміст принципу справедливості у кримінальному судочинстві України. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. № 1(3). С. 1–12.
37. Олійник О. Сутність принципу справедливості за міжнародним кримінальним правом. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 9. С. 216–220. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.36>.
38. Здоровець С.В. Застосування принципу справедливості у новітньому судочинстві України. *Протокол UA: Юридичний інтернет ресурс*. 2019. [https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_printsipu_spravedlivosti_u_novitnomu_sudochinstvi_ukraini_\(materialno_pravoviy_aspekt\)/](https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_printsipu_spravedlivosti_u_novitnomu_sudochinstvi_ukraini_(materialno_pravoviy_aspekt)/).

REFERENCES

1. Kopytova O.S. (2019) Sudove pravozastosuvannja: okremi zaghaljnoteoretychni pytannja do skladovykh elementiv [Judicial enforcement: separate general theoretical questions to constituent elements]. *Pravo i suspiljstvo*. no 4. S. 192–198. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-28>.
2. Perepeljuk A.M. (2012) Pryncypy ta vymogy prava jak osnovopolozhni zasady pravozastosovchoji dijaljnosti [The principles and requirements of the law as the fundamental principles of law enforcement activity]. *Aljmanakh prava. Osnovopolozhni pryncypy prava jak jogho cinnisni vymiry : naukovopraktychnyj jurydychnyj zhurnal. Kyjiv : In-t derzhavy i prava im. V.M. Korecjkogho NAN Ukrainy. Vyp. 3. S. 225–229*.
3. Bobreshov Je.Gh. (2011) Sudove pravozastosuvannja v Ukraini: problemy teoriji i praktyky [Judicial enforcement in Ukraine: problems of theory and practice]: *avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.01. Kyjiv. 20 s.*
4. Bandura O.O. (2000) Jednistj cinnostej ta istyny u pravi [Unity of values and truth in law]. *K.: NAVSU. 200 s.*
5. Ghryshhuk O.V. (2019) Filosofija konstytucijnykh cinnostej [Philosophy of constitutional values]: *monohrafija. K.: «Kompanija VAITE». 416 s.*
6. Encyklopedija osvity [Encyclopedia of education]. (2008) *Akademija pedagogichnykh nauk Ukrainy. Kyjiv: Jurinkom Inter. 1040 s.*
7. Oborotov Ju.M., Ghorobecj K.V. (2017) Cinnisni zasady prava [Value principles of law]. *Velyka ukrajinsjka jurydychna encyklopedija. T.2. Filosofija prava. Kharkiv: Pravo. S. 1052–1055*.
8. Martynov A.Ju. (2009) MAASTRYKhTSJKYJ DOGHOVIR [MAASTRICHT TREATY]. *Encyklopedija istoriji Ukrainy: T. 6: La-Mi / Redkol.: V. A. Smolij (gholova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istoriji Ukrainy. K.: V-vo "Naukova dumka". 790 s.: il. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Maastrichtskey_dogovir/.*
9. Vandzhurak R. V. (2021) Sokrat j ukrajinsjka jurysprudencija: peredumovy, suchasnyj vplyv i majbutnje [Socrates and Ukrainian jurisprudence: prerequisites, modern influence and future]. *Filosofsjki ta metodologichni problemy prava. no 1 (21). S. 47–53. DOI: <http://dx.doi.org/10.33270/02212101.47>*.
10. Vandzhurak R. V. (2022) Filosofsjko-pravovi pohljady davnjoghrecjkykh semy mudreciv ta jikh vplyv na suchasnu ukrajinsjku jurysprudenciju [Philosophical and legal views of the ancient Greek seven sages and their influence on modern Ukrainian jurisprudence]. *Filosofsjki ta metodologichni problemy prava. no 2 (24). S. 38–44 URL: <https://philosophy.nai.au.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1512/150>*.
11. Arystotelj. (2005) Polityka [Policy]. *K.: Osnovy. 240 s.*
12. McCrudden C. (2008) Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *The European Journal of International Law*. Vol. 19. no 4. P. 655–724.
13. Kazackyj V. (2021) Pershodzherela ideji prav i svobod ljudyny: vid Antychnosti do Vidrodzhennja [The original sources of the idea of human rights and freedoms: from Antiquity to the Renaissance]. *Informacija i pravo. no 4(39). S. 90–97*.
14. Rabinovych P.M. (1997) Pravo ljudyny i ghromadjanyna u Konstytuciji Ukrainy (do interpretaciji vykhidnykh konstytucijnykh polozhenj) [The right of a person and a citizen in the Constitution of Ukraine (before the interpretation of the original constitutional provisions)]. *Xarkiv : Pravo. 64 s.*
15. Kant, Ymmanuyl. (2022) Metafyzyka нравов [Metaphysics of morals]. Litres.
16. Zaghaljna deklaracija prav ljudyny OON vid 10.12.1948 [The UN General Declaration of Human Rights dated]. *Dokument VRU no 995_015 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text/*.

17. Duchak B. L. (2017) Ljudsjka ghidnistj u pravi [Людська гідність у праві]. *Naukovi zapysky NaUKMA. T. 200. Jurydychni nauky. S. 47–50.*
18. Fasij B.V. (2023) Rozsud suddi u zabezpechenni prav i svobod ljudyny: znachennja pravovoji pozycji [Judge's discretion in ensuring human rights and freedoms: the importance of the legal position]. *Naukovyj visnyk Uzghorodskogho nacionaljnogho universytetu. Serija «Pravo». Vyp. 79. Ch.1. S. 254–259. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.43>.*
19. Savchyn M. (2017) Svoboda suddivskogho rozsudu u svitli obgruntovanosti rishenj sudiv apeljacijnoji ta kasacijnoji instanciji [Freedom of judicial discretion in the light of the validity of the decisions of the courts of appeal and cassation instance]. URL: <https://yvu.com.ua/svoboda-suddivskogo-rozsudu-u-svitli-obgruntovanosti-rishen-sudiv-apelyatsijnoyi-ta-kasatsijnoyi-instancij/>.
20. Kuzjmenko O.V. (2021) Svoboda jak pryncyp konstytuciji i cinnistj ghromadjanskogho suspiljstva [Freedom as a principle of the constitution and the value of civil society]. *Prykarpatskyj jurydychnyj visnyk. Vyp. 1(36). S. 12–16. DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1.723>.*
21. Osjadlo M.V. (2016) Svoboda jak cinnistj prava (teoretyko-pravovyj aspekt) [Freedom as a legal value (theoretical and legal aspect)]; *dys.... kand. juryd. nauk. Kyjiv. 202 s.*
22. Bondar N.A., Mishhenko M.S. (2023) Svoboda jak pravova cinnistj: pryroda ta osoblyvosti [Freedom as a legal value: nature and features]. *Elektronne naukovye vydannja «Analychno-porivnjajlne pravoznavstvo». S. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.3>.*
23. Khirsin A.V. (2013) Metodologhija obgruntuвання prava: vid klasyky do suchasnosti [Methodology of substantiation of law: from classics to modernity]. K.: TOV «NVP Intersarvis». 380 s.
24. Ghryshhuk O.V. (2017) Rivnistj [Equality]. *Velyka ukrajinsjka jurydychna encyklopedija. T.2. Filosofija prava. Kharkiv: Pravo. S. 735–738.*
25. Willis v. the United Kingdom (2002). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>.
26. Kudrjavceva O.M. (2021) Pryncyp rivnosti u praktyci Jevropejskogho sudu z prav ljudyny [The principle of equality in the practice of the European Court of Human Rights]. *Pravova pozycja. no 1 (30). S. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-1.1>.*
27. Chepuljchenko T.O. (2014) Pryncyp rivnosti u pravi jak rehuljator suspiljnykh vidnosyn: geneza ta zaghaljna kharakterystyka [The principle of equality in law as a regulator of social relations: genesis and general characteristics]. *Visnyk NTUU «KPI». Politologhija. Sociologhija. Pravo. Vyp. 3/4 (23/24). S. 172–176.*
28. Podkovenko T. (2016) Spravedlyvistj u systemi cinnostej prava [Justice in the value system of law]. *Aktualjni problemy pravoznavstva. Vyp. 4(8). S. 10–14.*
29. Kistjakivskij B. (1911) Pravo jak socialjne javyshhe [Law as a social phenomenon]. *Voprosyprava. Kn. 8. no 4. <http://ecsocman.hse.ru/data/901/930/1219/14-Kistyakovskij.pdf>.*
30. Tobota Ju.A. (2013) Ponjattja ta kryteriji «spravedlyvogho sudovogho rozghljadu» u rishennjakh Jevropejskogho sudu z prav ljudyny [Concept and criteria of “fair trial” in decisions of the European Court of Human Rights]. *Visnyk Kharkivskogho nacionaljnogho universytetu imeni V.N.Karazina. no 1086. S. 65–68.*
31. Radbrukh Gh. (2006) Filosofija prava [Philosophy of law]. K.: Tandem. 316 s.
32. Lloyd D. (1976) The Idea of Law. L.: Penguin books. 395 p.
33. Bojko O. (2020) Spravedlyvistj jak kateghorija kryminaljnogho procesualjnogho prava [Justice as a category of criminal procedural law]. *Jurydychnyj visnyk. no 1. S. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1533>.*
34. Leghkykh K.V. (2020) Spravedlyvistj jak pryncyp dijajlnosti nacionaljnykh sudiv [Justice as a principle of activity of national courts]. *Derzhava ta rehiony. Serija: Pravo. no 3 (69). T. 2. S. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.2.25>.*
35. Griffin J. G. (2020) Equity: Balancing certainty and flexibility to secure justice. *Fields: Journal of Huddersfield university. Vol.1. Issue 1. P. 1–21.*
36. Kuchynsjka O.A. (2011) Zmist pryncypu spravedlyvosti u kryminaljnomu sudochynstvi Ukrainy [Content of the principle of justice in criminal justice of Ukraine]. *Chasopys Nacionaljnogho universytetu «Ostrozjka akademija». Serija «Pravo». no 1(3). S. 1–12.*
37. Olijnyk O. (2019) Sutnistj pryncypu spravedlyvosti za mizhnarodnym kryminaljnym pravom [The essence of the principle of justice under international criminal law]. *Pidpryjemnyctvo, ghospodarstvo i pravo. no 9. S. 216–220. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.36>.*
38. Zdorovec S.V. (2019) Zastosuvannja pryncypu spravedlyvosti u novitnjomu sudochynstvi Ukrainy [Application of the principle of justice in the modern judicial system of Ukraine]. *Protokol UA: Jurydychnyj internet resurs. [https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_printsipu_spravedlivosti_u_novitnomu_sudochinstvi_ukraini_\(materialno_pravoviy_aspekt\)/](https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_printsipu_spravedlivosti_u_novitnomu_sudochinstvi_ukraini_(materialno_pravoviy_aspekt)/).*

Науковий журнал

Ампаро

№ 4, 2024

Комп'ютерна верстка – О.І. Молодецька
Коректура – І.М. Чудеснова

Підписано до друку: 25.12.2024.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 4,19.
Замов. 0125/071. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.